The Greek Review of Social Research

Vol 28 (1976)

28 Γ'

**Ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης 1961-1976:
Δεκαπέντε χρόνια από την υπογραφή του**

Γιάννος Ν. Κρανιδιώτου

doi: [10.12681/grsr.346](https://doi.org/10.12681/grsr.346)

Copyright © 1976, Γιάννος Ν. Κρανιδιώτου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Κρανιδιώτου Γ. Ν. (1976). Ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης 1961-1976: Δεκαπέντε χρόνια από την υπογραφή του. *The Greek Review of Social Research*, 28, 198–218. <https://doi.org/10.12681/grsr.346>

ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης 1961-1976

*Δεκαπέντε χρόνια
από την ύπογραφή του*

του
Γιάννου Ν. Κρανιδιώτη
Διευθύνοντος

Η μεταπολίτευση του Ιουλίου 1974 και η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα τερμάτισαν την πολιτική απομόνωση της χώρας από τη διεθνή κοινότητα και επαναδραστηριοποίησαν τις διαδικασίες για την ένταξη της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο. Τον Νοέμβριο 1974 η Ελλάδα έγινε πάλι δεκτή σαν ισότιμο και πλήρες μέλος του Συμβουλίου της Εξωτερικής, ύστερα από εφτάχρονη απουσία κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Τον Ιούνιο 1975 η νέα δημοκρατική κυβέρνηση της χώρας υπέβαλε επίσημα αίτηση για την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το αίτημα έγινε δεκτό το Φεβρουάριο του 1976 από το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινής Αγοράς και τον Ιούλιο του ίδιου έτους άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη, μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κοινότητας.

Πρώτη και βασική όμως προϋπόθεση της συμμετοχής της Ελλάδας στην ΕΟΚ θα πρέπει να είναι η παγίωση μίας ομαλής πολιτικής ζωής και η εγγύηση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος στη χώρα, που θα προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες. Για το σκοπό αυτό η Ελλάδα έχει καθήκον να επικυρώσει τις ευρωπαϊκές εκείνες διεθνείς συμβάσεις που είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη θεμελίωση και λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών. Μια τέτοια διεθνής σύμβαση είναι ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, που αποτελεί σημαντική προσπάθεια διεθνούς προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων του ατόμου.

Η σύμβαση αυτή, που λειτουργεί μέσα στα πλαίσια του Συμβουλίου της Εξωτερικής, έχει προσυπογραφεί από την Ελλάδα το 1961 αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει ακόμα επικυρωθεί, όπως συνέβη με τα περισσότερα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Εξωτερικής.

Η αποδοχή του Κοινωνικού Χάρτη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας μέσα σε κλίμα κοινωνικής γαλήνης, που θα επιτρέψει τη δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και θα βοηθήσει στη γρήγορη ένταξη της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο Χάρτης προσδιορίζει συγκεκριμένους στόχους κοινωνικής πολιτικής που αποβλέπουν στη βελτίωση της κοινωνικής νομοθεσίας των ευρωπαϊκών χωρών καθώς και στην εναρμόνιση και τον συντονισμό των κρατικών προσπαθειών για κοινωνική πρόοδο. Παράλληλα προσφέρει προστασία των θεμελιωδών κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων των ατόμων, προσδιορίζοντας κατώτατα προστατευτικά όρια που καλύπτουν όχι μόνον τους πολίτες μίας χώρας αλλά και τους αλλοδαπούς, εφόσον όμως είναι υπήκοοι ενός κράτους-μέλους

τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὶς χῶρες ἐκεῖνες πού ἐξάγουν ἐργατικὸ δυνάμει, ὅπως ἡ Ἑλλάδα. Γιὰ τοὺς Ἑλλήνες ἐργάτες, πού ζοῦν καὶ ἐργάζονται στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης θὰ μπορούσε νὰ προσφέρει προστασία, ἰδιαίτερα στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες, ὅπου δὲν ὑφίσταται διμερὴς σύμβαση μεταξὺ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς χώρας πού φιλοξενεῖ Ἑλλήνες ἐργάτες. Ἐκτὸς λοιπὸν ἀπὸ τὰ γενικότερα πλεονεκτήματα πού θὰ προκύβουν ἀπὸ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ὑπάρξουν καὶ ἄμεσα πρακτικὰ ὀφέλη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει νὰ καταβληθεῖ ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς σοβαρὴ προσπάθεια μελέτης τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ μιὰ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ, στὴν ὁποία θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ πάρουν ἐπίσης μέρος καὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων, καὶ ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσει τὰ προβλήματα καὶ τὶς δυσκολίες πού θὰ προκύβουν ἐνδεχομένως ἀπὸ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Χάρτη, νὰ μελετήσει τὰ συγκεκριμένα μέτρα πού πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴ γεφύρωση τῶν διαφορῶν πού ὑφίστανται μεταξὺ τοῦ Χάρτη καὶ τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἐπιχειρεῖ μιὰ ἀξιολογικὴ ἀνάλυση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη μέσα ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς δεκαετίας ἐμπειρίας τῆς ἐφαρμογῆς του καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει μιὰ πρώτη συμβολὴ στὴ μελέτῃ γιὰ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

εἰσαγωγή

Ἡ σημασία τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς δυνάμεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, πού ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται μὲ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση στὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα στὴν Εὐρώπη. Ἡ ριζοσπαστικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ στὴν ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας δημιούργησε ἰσχυροὺς πόλους συγκρούσεων μέσα στὰ κρατικὰ πλαίσια μεταξὺ τῶν δυνάμεων τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Οἱ νέες δυνάμεις ζητοῦσαν τὴν παροχὴ ἐγγυήσεων πού θὰ μπορούσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σωστὴ ἀνάπτυξη τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ νὰ ἀντικρούσουν τὴν ἀπειλὴ ἐναντὶν τῆς ἐργατικῆς ἀγορᾶς, γιὰ νὰ τερατισθοῦν ἔτσι αὐθαίρετες ἐνέργειες τῶν ἐργοδοτῶν. Ζητοῦσαν καλύτερες συνθήκες καὶ ὁρους ἐργασίας καὶ πληρέστερη συμμετοχὴ στὴ χάραξη τῶν πολιτικῶν κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους. Δημιουργήθηκε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Τὸ κράτος θὰ ἔπρεπε πιά νὰ παρεμβαίνει καταπατώντας τὶς ἔννοιες τοῦ καθαρῶ φιλανθρωπισμοῦ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιω-

μάτων τῶν πολιτῶν, ὄχι μόνον πιά ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τῶν ὀργάνων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς δυνάμεως καὶ τῶν καταχρήσεων ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ τάξεων γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς δίκαιης καὶ σωστῆς ἰσορροπίας.

Ἡ παρούσα ἐξέλιξη ἐργατῶν σὲ πολλὰς χῶρες δημιούργησε τὴν ἀνάγκη προστασίας καὶ διακανονισμοῦ τῶν μετακινήσεων τοῦ ἐργατικοῦ αὐτοῦ δυνάμει. Ἡ ἀνάγκη αὐτή, μαζί μ' ἕνα ἀνθρωπιστικὸ συναίσθημα κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὀδήγησε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ μιὰ διεθνὴ προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ ἀναγνώριση διεθνῶς τῆς σημασίας τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίσης τοῦ γεγονότος ὅτι ὁποιαδήποτε κοινωνικὴ πρόοδος συνεπάγεται οἰκονομικὰ βάρη καὶ ἐπομένως ἐπιβαρύνει τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση.

Αὐτὸ κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ δημιουργία διεθνούς ἐργατικῆς καὶ κοινωνικῆς νομοθεσίας. Οἱ πρῶτες προσπάθειες γιὰ μιὰ διεθνὴ θεμελίωση τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ἦταν ἡ διεθνὴς Διάσκεψη στὸ Βερολίνο τὸ 1890, πού πρότεινε μεταξὺ ἄλλων μὴν ἐβδομαδιαία ἀργία, ρύθμιζε τὴν ἐργασία τῶν ἀνηλίκων κτλ. Στὴ διάσκεψη αὐτὴ πῆραν μέρος 12 ἀπὸ τὰ ἀνεπτυγμένα οἰκονομικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.¹ Ἡ δεύτερη προσπάθεια, ἀπὸ ἰδιωτικοὺς παράγοντες τῆς φορὰ αὐτῆς, ἔγινε τὸ 1901 στὴ Βασιλεία τῆς Ἑλβετίας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ ἰδρύθηκε ἡ Διεθνὴς Ἀδελφότητα γιὰ τὴ νόμιμη προστασία τῶν ἐργαζομένων.² Ἡ πρώτη διεθνὴς Ἑργατικὴ σύμβαση ὑπεγράφη τὸ 1906 καὶ ἀπαγόρευε τὴ χρῆση τοῦ λευκοῦ φωσφόρου.³ πού θεωρήθηκε ἐπικίνδυνον προῖον γιὰ τὴν υγείαν τῶν ἐργαζομένων. Ἀμέσως μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ἰδρύθηκε ὁ Διεθνὴς Ὄργανισμός Ἑργασίας μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ὁποίου ἔχουν μέχρι σήμερα συνταχθεῖ πάνω ἀπὸ 140 ἐργατικὲς συμβάσεις, πού ἀποτελοῦν τὶς βάσεις τοῦ διεθνούς κοινωνικοῦ δικαίου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ μιᾶς χώρας δὲν ἀποτελεῖ πιά ἀποκλειστικὰ δικό της ἐσωτερικὸ πρόβλημα ἀλλὰ ὑπόκειται ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας.

Τὸ μήνυμα γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ πρόοδο δόθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὴν Παγκόσμια Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου πού ἐγκρίθηκε παμψηφεί τὸ 1948 ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Τὰ ἀρθρὰ 22 μέχρι 25 τῆς διακήρυξεως περιέχουν διατάξεις πού ἀναφέρονται στὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, τῆς ἐργασίας, τῆς ἴσης ἀμοιβῆς γιὰ ἴση

1. C. A. Colliard, *Institutions des Relations Internationales*, Dalloz 1974, p. 586.

2. *Ibid.*, p. 586.

3. G. Camerlynck, G. Lyon-Caen, *Droit du Travail*, Dalloz 1974, p. 37.

ἐργασία, τῆς περιοδικῆς ἀδείας μετὰ ἀποδοχῶν, τῆς ἰδρύσεως ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καθὼς καὶ τοῦ δικαίωματος εἰδικῆς μέριμνας καὶ ἀρωγῆς τῆς μητρότητος καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Μέσα στὰ πλαίσια τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἐπίσης ὑπεγράφησαν τὰ δύο Σύμφωνα τοῦ 1966, τὸ ἓνα γιὰ τὴν προστασία τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴν προστασία τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Ἐνῶ ἡ διακήρυξη τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων δὲν ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτήρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἀντίθετα τὰ δύο Σύμφωνα τοῦ 1966 ἔχουν ἀναγκαστικὴ ἰσχὺ γιὰ τὰ κράτη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπικυρωθεῖ.

Τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καθορίζονται σὰν θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα, ποὺ μαζί μὲ τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες ἀποτελοῦν τοὺς δύο ἀκρογωνιαίους λίθους ἑνὸς σύγχρονου δημοκρατικῶν πολιτεύματος.

Τὸ παγκόσμιο αὐτὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἐκδηλώθηκε ἐπίσης καὶ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ λήψη προληπτικῶν μέτρων γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἑνὸς νέου πολέμου στὴν Εὐρώπῃ παρουσιάστηκε ἐπιτακτικὴ ἁμέσως μετὰ τὸ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ἡ μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση ἦταν τέτοια ποὺ ἐπέβαλλε τὴ στενὴ συνεργασία μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Οἱ δύο αὐτοὶ λόγοι ἀπέτελλαν τὴ γέννηση τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος τῆς Εὐρώπης, ποὺ φορεῖς τῆς εἶναι οἱ διάφοροι εὐρωπαϊκοὶ ὀργανισμοὶ ὅπως τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα κτλ.

Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἰδρύθηκε τὸ 1949 μὲ στόχο τὴν ἐπιδίωξη τῆς μεγαλύτερης ἐνότητος τῶν μελῶν του, ποὺ θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα α) τὴν προστασία, β) τὴν πραγματοποιήσιμη τῶν ἰδανικῶν καὶ ἀρχῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν κοινὴ εὐρωπαϊκὴ κληρονομιά, καὶ γ) τὴν ἐπιτάχυνση τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου.¹ Τὰ μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ ἔχουν τὴν υποχρέωση νὰ ἀναγνωρίζουν καὶ νὰ σέβονται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ τὶς θεμελιώδεις ἐλευθερίες.²

Τὰ πρῶτα χρόνια τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἀπέτελεσε τὸν ἄξονα γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο συγκεντρώθηκε ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν γιὰ στενότερη συνεργασία. Ἡ δραστηριότητά καὶ ἡ ἐργασία τοῦ Συμβουλίου σὲ τομεῖς, ὅπως τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, ὁ κοινωνικὸς καὶ ὁ πολιτιστικὸς τομεῖς, ὑπῆρξε πρωτοποριακὴ. Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης προσδιορίζεται ὅτι οἱ σκοποὶ τοῦ ὀργανισμοῦ θὰ πραγματοποιηθοῦν μὲ τὴν ἀποδοχὴ κοινῆς δρά-

σεως στὸ οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ, πολιτιστικὸ κτλ. πεδίο. Πράγματι ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα μελήματα τοῦ Συμβουλίου ἦταν ἡ σύνταξη μιᾶς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ποὺ ὑπεγράφη τελικὰ στὴ Ρώμη τὸ 1950. Ἡ προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ἡ ἐποπτεία ἐφαρμογῆς τῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης πραγματοποιεῖται μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς νομικοῦ συστήματος ποὺ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς Ἐπιτροπῆς καὶ ἑνὸς δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ δεχθοῦν κρατικὲς ἀλλὰ καὶ ἀτομικὲς προσφυγές.³ Οἱ συντάκτες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων σκόπιμα ἐξαιρέσαν ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἐκεῖνα ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ τομεῖα.⁴ Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἄρθρο 11 ποὺ ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ στὸ δικαίωμα ὀργανώσεως ἐργατικῶν συνδικατῶν, τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα τῆς Συμβάσεως τῆς Ρώμης ἀναφέρονται στὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες ἀφήνοντας ἔτσι τὴν εὐθύνῃ γιὰ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων σὲ ἓνα ἄλλο ξεχωριστὸ ὄργανο. Τὸ ὄργανο αὐτὸ εἶναι ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης ποὺ συμπληρώθηκε καὶ ὑπεγράφη τὸ 1961 καὶ ἄρχισε νὰ ἰσχύει τὸ 1965.

Δύο ἄλλα ἀξιόλογα ὄργανα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἶναι ὁ Κώδικας Κοινωνικῆς Ἀσφαλείσεως, ποὺ καθορίζει ἐπὶ πεδὸ κοινωνικῆς ἀσφαλείσεως γιὰ τὰ συμβαλλόμενα μέρη πολὺ ὑψηλότερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν ἀντιστοίχων συμβάσεων τοῦ Διεθνoῦς Ὀργανισμοῦ Ἑργασίας, καὶ ἡ Σύμβαση Κοινωνικῆς Ἀσφαλείας, ποὺ ρυθμίζει θέματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴ σύγκρουση τῶν διαφορῶν νομοθεσιῶν κοινωνικῆς ἀσφαλείας μεταξὺ κρατῶν.⁵

Ὁ διακυβερνητικὸς χαρακτήρας ὅμως τῆς δομῆς τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης περιορίζει σημαντικὰ τὴν πραγματικὴ δύναμη τῶν ἐκτελεστικῶν του ὀργάνων καὶ τὴ δυνατότητα ἐφαρμογῆς καὶ ἐπιβλέψεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεών του. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ ὡδήγησε ἀρκετὲς εὐρωπαϊκὲς χώρες στὴν ἀναζήτησιν νέων μεθόδων καὶ θεσμῶν γιὰ μιὰ πιὸ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία γιὰ τὴν ἐνοποίηση τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ ἰδρυσιμὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων καὶ ἡ ἐνίσχυση τῶν ὀργάνων τους μὲ ὑπερκρατικὲς ἐξουσίες μετατόπισε τὸν κύριο πόλο εὐρωπαϊκῆς συνεργασίας ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης στὴν Κοινὴ Ἀγορά, ποὺ ἐγινε πραγματικὰ

3. Ἄρθρον 25 τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ 1950.

4. Benvenuti, L., «Les buts sociaux et politique de la Charte Sociale Européenne», *Revue Belge de Sécurité Social*, mai 1962.

5. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κώδικας Κοινωνικῆς Ἀσφαλείσεως μῆκε σὲ ἰσχύι στὶς 17 Μαρτίου 1968. Ἐχε ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ 9 χώρες τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ἡ Σύμβαση Κοινωνικῆς Ἀσφαλείσεως συμπληρώθηκε στὶς 14 Δεκεμβρίου 1972 ἀλλὰ δὲν ἔχει τεθεῖ ἀκόμα σὲ ἰσχύι. Ἀπαίτουνται 3 ἐπικυρώσεις.

1. Ἄρθρον 1 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

2. Ἄρθρον 3 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

πιά ο ουσιαστικός φορέας της ιδέας της ευρωπαϊκής ένωσης. Οι αποφάσεις των οργάνων της, αντίθετα με το Συμβούλιο της Επικράτειας, είναι άμεσα εκτελεστές από τα κράτη μέλη και ισχύουν σαν έσω-τερικό δίκαιο, που τα δικαστήρια καλούνται να εφαρμόσουν.¹

Στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, τα κοινωνικά δικαιώματα προστατεύονται μέσα από μία κοινωνική πολιτική, που αποτελεί συνάρτηση της οικονομικής ανάπτυξης. Η Συνθήκη της Ρώμης, που αποτελεί την ιδρυτική πράξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προσδιορίζει στο άρθρο 2 σε γενικές γραμμές ότι σκοπός της Κοινότητας είναι «η ταχεία εξύψωση του επιπέδου ζωής», ενώ το άρθρο 117 αναγνωρίζει ότι «τα κράτη-μέλη συμφωνούν στην ανάγκη της προωθήσεως καλύτερων συνθηκών ζωής, εργασίας και απασχολήσεως των εργατών για την προοδευτική έναρμόνιση και βελτίωση». Οι δύο βασικές αρχές των διατάξεων κοινωνικής πολιτικής της Συνθήκης της Ρώμης είναι: α) η επίτευξη υψηλού βαθμού απασχολήσεως και β) η έναρμόνιση της νομοθεσίας των διαφόρων κρατών σχετικά με κοινωνικά ζητήματα με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και των όρων εργασίας.² Η πρώτη αρχή επιδιώκει, με τις διατάξεις για ελεύθερη μετακίνηση των εργατών, την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, την πολιτική της επαγγελματικής εκπαίδευσής κτλ.³ Η δεύτερη, με την πολιτική για υγιείς δρους εργασίας, την πρόληψη των ασθενειών και των ατυχημάτων, την εξομοίωση των μισθών ανδρών και γυναικών κτλ.⁴

Παράλληλα, το Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υιοθέτησε τον Φεβρουάριο του 1974 ένα Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσεως, που λαμβάνει μέτρα σχετικά με τους εξής τομείς: α) πλήρης και καλύτερη απασχόληση, β) βελτίωση των όρων εργασίας, και, γ) μεγαλύτερη συμμετοχή των εργατικών συνδικάτων στις οικονομικές και κοινωνικές αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.⁵ Η ιδέα της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων μέσα στη διαχείριση των επιχειρήσεων προωθείται επίμονα από τα Ευρωπαϊκά Έργατικά Συνδικάτα, που αντιπροσωπεύονται σε διάφορες επιτροπές των κοινοτικών διεργασιών, όπως στο Κοινωνικό Συμβούλιο κτλ.⁶ Η σημασία που προσδίδει η Κοινή Αγορά στη συμμετοχή των εργατών στη διαχείριση των επιχειρήσεων διαφαίνεται και από την πρόταση που έχει υποβάλει η Έπιτροπή στο Συμβούλιο

Υπουργών της Κοινότητας για το καταστατικό της Ευρωπαϊκής Έταιρείας, και με την οποία προτείνει τα εξής: την ένοπιση των νόμων περί εταιρειών, την καθιέρωση ενιαίας νομοθεσίας για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, και τη συμμετοχή των εργαζομένων στα διοικητικά συμβούλια της διευθύνσεως και εποπτείας στα όποια αυτοί να αποτελούν το ένα τρίτο των μελών.

Η ανάπτυξη και η επέκταση της κοινωνικής νομοθεσίας έχει μεγάλη σημασία για τη διαδικασία ανοικοδομήσεως της ενωμένης Επικράτειας, αφού ανάλογη με τη σπουδαιότητα που θα αποδοθεί στον κοινωνικό και εργατικό τομέα θα είναι και η μορφή που θα λάβει τελικά η Επικράτεια. Η Επικράτεια προσπαθεί να δημιουργήσει τη δική της αυτοτελή οντότητα. Η εποχή της ειρηνικής συνπαράξεως και στρατηγικής ισοπαλίας επιτρέπει καινούργιες ανακατατάξεις στο διεθνή χώρο, ώστε η Επικράτεια να μπορεί να βασιστεί στη δική της οικονομική αλληλεγγύη. Παράλληλα με την προσπάθεια αυτή στο διεθνή χώρο, μέσα στην Επικράτεια υπάρχουν και αναπτύσσονται άλλες ιστορικές συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις της εργασίας και του κεφαλαίου. Η συγκέντρωση των μέσων παραγωγής στα χέρια των μονοπωλίων και του κράτους οδηγούν στην πόλωση και τη μο:ραία σύγκρουση των δημοκρατικών και σοσιαλιστικών κινημάτων με τις αντιδραστικές δυνάμεις των μονοπωλίων. Έτσι, για να μπορεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να δημιουργήσει μία σωστή μορφή ένωσης μεταξύ των διαφόρων ευρωπαϊκών λαών, πρέπει να μεταβληθεί όσο το δυνατόν ταχύτερα από μία οικονομική κοινότητα, που ουσιαστικά διευκολύνει και προωθεί τις ανάγκες του κεφαλαίου, σε μία ένότητα με κοινωνικό περιεχόμενο που θα υποστηρίξει εξ ίσου τα συμφέροντα των εργαζομένων.

Στην αλλαγή αυτή ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά σαν μία διακήρυξη ορισμένων βασικών αρχών και στόχων για το συντονισμό και την έναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής των ευρωπαϊκών χωρών.

οι προπαρασκευαστικές εργασίες του Χάρτη

Το Συμβούλιο της Επικράτειας προσδιόρισε σαν ένα από τα πρώτα των καθηκόντων τη νομοθετική κατοχύρωση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την πρωτοβουλία για το έργο αυτό ανέλαβε η Συμβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου, που αποτελεί το κοινοβουλευτικό όργανο του οργανισμού, στις εργασίες του οποίου λαμβάνουν μέρος βουλευτές από όλα τα κράτη-μέλη του οργανισμού. Η Συμβουλευτική Συνέλευση έχει μόνον συμβουλευτικό χαρακτήρα και οι γνωμοδοτήσεις της υποβάλλονται στην Έπιτροπή Υπουργών που αποτελεί το εκτελεστικό και το κύριο όργανο του

1. Lasok and Bridge: *Introduction to the law and institutions of the EEC*, Butterworths 1973, p. 67-99.

2. G. Lyon-Caen, *Droit Social Européen*, Dalloz 1972, p. 132.

3. Άρθρα 48-51 και 123-128 της Συνθήκης της Ρώμης.

4. *Ibid.*, άρθρα 117-122.

5. Journal Officiel 20 février 1974.

6. Document 98/70.

Συμβουλίου, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου ἔχουν δεσμευτικό χαρακτῆρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη.

Τὸ 1951, ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, σὲ εἰδικὸ μὴνυμὰ τῆς ζήτησε ἀπὸ τὴ Γραμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης νὰ ἐτοιμάσει ἓνα ὑπόμνημα ἀναφορικὰ μὲ τὶς δραστηριότητες τοῦ ὀργανισμοῦ στὸν κοινωνικὸ τομέα.¹ Στὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ἡ Γραμματεία εἰσηγήθηκε στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τὴ σύνταξη ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Χάρτη, ποῦ θὰ ἀποτελοῦσε τὴ Διακήρυξη τῶν στόχων καὶ ὑποχρεώσεων μιᾶς εὐρωπαϊκῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τὴν ὁποία τὰ κράτη-μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ θὰ ἦταν διατεθειμένα νὰ ἀναλάβουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν. Ἡ μελέτῃ αὐτὴ ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα στηρίζεται στὸ σεβασμὸ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχει σὰν στόχο τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Στόχος τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τῶν κρατῶν πρέπει νὰ εἶναι λοιπὸν ἡ συνεχὴς βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος καὶ ἡ ἴση κατανομή τοῦ πλούτου. Οἱ κυβερνήσεις πρέπει νὰ θεωρῶσιν τὴν οικονομικὴ πολιτικὴ ὄχι σὰν αὐτοσκοπὸ ἀλλὰ σὰν μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη κοινωνικῶν στόχων.» Ἡ εἰσηγήσῃ τῆς Γραμματείας προνοοῦσε ἐπίσης γιὰ τὴν ἰδρυστὴν ἐργατικὴν συμβολίαν μέσω τῶν ὁποίων οἱ ἐργαζόμενοι θὰ μπορούσαν νὰ ἐπηρεάζουν καὶ νὰ ἐλέγχουν τὴ διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ καὶ νὰ συμμετέχουν στὰ κέρδη τῆς αὐξανόμενης παραγωγῆς. Τέλος, ἡ μελέτῃ προέβλεπε μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ καταναλωτοῦ.²

Οἱ εἰσηγήσεις αὐτὲς ὑπεβλήθησαν στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν, ἡ ὁποία σὲ συνέχεια ζήτησε τὴ γνωμοδότησιν τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως.³ Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις ὑπεστήριξε θερμὰ τὴν ἰδέαν συντάξεως ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὑπογραμμίζοντας πὼς ὁ Χάρτης αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει κοινωνικοὺς στόχους, ποῦ τὰ κράτη-μέλη θὰ κληθοῦν νὰ πραγματοποιήσουν, καὶ ποῦ θὰ ἀποτελοῦν τὴν κατευθυντήρια γραμμὴ τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης στὸν κοινωνικὸ τομέα.⁴ Ὑστερα ἀπὸ τὴ γνωμοδότησιν αὐτὴ ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ἀποφάσισε νὰ περιλάβει στὸ ἐτήσιο πρόγραμμα ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τὴ σύνταξιν ἐνὸς Κοινωνικοῦ Χάρτη.⁵

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ δημιουργήθηκαν δύο ἐπιτροπές, ἡ Κυβερνητικὴ Κοινωνικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Κοινωνικῶν Προβλημάτων τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως, ποῦ εἶχε σὰν ἔργο τὴ μελέτῃ καὶ τὴν προετοιμασίαν ἐνὸς κειμένου γιὰ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη. Στὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ συμ-

μετείχαν ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων—κατὰ κανόνα ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι—τῶν ἀρμοδίων ὑπουργείων γιὰ κοινωνικὰ καὶ ἐργατικά θέματα. Στὴν Ἐπιτροπὴ τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως συμμετείχαν κοινοβουλευτικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιτροπῶν πρέπει νὰ μελετηθοῦν οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Πρῶτῃ ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Κοινωνικῶν Προβλημάτων τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως ἐτοίμασε τὴν ἐκθεσὴ τῆς πάνω στὸ θέμα, τὴν ὁποία καὶ ὑπέβαλε στὴ Συνέλευσιν πρὸς συζήτησιν. Ἡ Ἐπιτροπὴ, μὲ τὸ κείμενον ποῦ εἰσηγήθηκε, ἔπαιρνε τὶς ἐξῆς προοδευτικὲς θέσεις: στὸ ἄρθρο 4 καὶ στὸ σχεδίου τῆς ἐπιτροπῆς ἀναφερόταν ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργατῶν στὴ διαχείρισιν καὶ στὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, στὸ ἄρθρο 2 ἡ προστασία τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τὶς νομισματικὲς διακυμάνσεις, τὸ δικαίωμα ἀφύπνερτῆσεως τὸ ἀργότερον στὰ 65 χρόνια μὲ σύνταξιν ποῦ νὰ ἐξασφαλίζει μιὰ ἀξιοπρεπὴ ζωὴ κτλ. Παράλληλα, τὸ ἄρθρο 20 προέβλεπε τὴ σύστασιν ἐνὸς οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συμβουλίου ποῦ θὰ ἀναλάμβανε τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κοινωνικοῦ Χάρτη, ἐνὸς τὸ ἄρθρο 23 προέβλεπε ὅτι τὸ συμβούλιο αὐτὸ θὰ ἀπαρτιζόταν κατὰ τὸ 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργοδοτῶν, 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καὶ τέλος 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων ἐνδιαφερομένων γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ γενικότερου δημόσιου συμφέροντος. Ἔτσι, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐγίνε δεκτὴ ἡ εἰσηγήσῃ τῆς Γραμματείας γιὰ προστασία τῶν καταναλωτῶν.⁶

Στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσιν ἐν τούτοις τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν συγκέντρωσε τὴν ἀπαιτούμενη πλειοψηφία καὶ ἔτσι ἐτοιμάστηκε ἓνα δευτέρον σχέδιον, τὸ ὁποῖο ὅμως καταργοῦσε τὸ οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ συμβούλιον. Τὸ κείμενον αὐτὸ προέτρεπε μεταξὺ ἄλλων τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν νὰ συγκαλέσει μιὰ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ καὶ Κοινωνικὴ Διάσκεψιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Διεθνoῦς Ὀργανισμοῦ Ἐργασίας, στὴν ὁποία νὰ μπορέσουν νὰ λάβουν μέρος, παράλληλα μὲ τὶς κυβερνήσεις, καὶ ὀργανώσεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.⁷

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις ζήτησε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς νὰ μελετήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη καὶ νὰ ὑποβάλει παρατηρήσεις. Ἡ πολιτικὴ ἐπιτροπὴ εἰσηγήθηκε στὸ ὑπόμνημα τῆς τὸν διορισμὸ ἐνὸς ἐπιτρόπου καὶ τὴν ἰδρυσὴν ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ἐπιμελητηρίου, ποῦ θὰ εἶχε στὴν ἀρμοδιότητά του τὸν ἐλεγχὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη. Τὸ κείμενον αὐτὸ ἐξακολούθησε νὰ προβλεπὴ τὴν συμμετοχὴ τῶν ἐρ-

1. Recommendation 94.

2. S. G. (53) 1.

3. Document 140.

4. Document 188.

5. Document 238.

6. Document 403.

7. Document 488.

γαζομένων στὴ διαδικασία ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη.¹ Τὸ κείμενο αὐτὸ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, ἡ ὁποία πρότεινε τελικὰ στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τὴ σύνταξη μιᾶς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν δικαιωμάτων καὶ τὸν διορισμὸ ἐνὸς εἰδικοῦ ἀντιπροσώπου ποῦ σὲ συνεργασία μὲ τὸ διεθνὲς Γραφεῖο Ἑργασίας θὰ εἶχε τὴν ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη.²

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κυβερνητικὴ κοινωνικὴ ἐπιτροπὴ εἶχε προχωρήσει στὴ δική της μελέτῃ τοῦ θέματος καὶ ὑπέβαλε καὶ αὐτὴ ὑπόμνημα στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν μὲ ἀπόφασί της³ ἀνέθεσε τότε στὴν Ἐπιτροπὴ αὐτὴ νὰ συνεργαστῇ μὲ τοὺς ὁργανισμοὺς ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ κειμένου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη· στὴν ἀπόφασί της ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τόνιζε πὼς οἱ ὁργανισμοὶ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν θὰ πρέπει ἀπαραίτητα νὰ συμμετέχουν στὴν ἐποπτεία ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, καὶ συγκαλοῦσε τέλος, μαζί μὲ τὸ Γενικὸ Διευθυντὴ τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ἑργασίας, μιὰ Τριμερῆ Διάσκεψη γιὰ τὴ μελέτῃ τοῦ κειμένου ποῦ θὰ εἰσάγει ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ γιὰ γενικότερη ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων πάνω στὸ θέμα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Ἡ Τριμερὴς Διάσκεψη πραγματοποιήθηκε στὸ Στρασβούργο ἀπὸ 1-13 Δεκεμβρίου 1958, καὶ πῆραν σ' αὐτὴν μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων, τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν. Οἱ ἀπόψεις καὶ οἱ ιδέες ποῦ ἀντηλλάγησαν στὴ Διάσκεψη ἦταν ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες καὶ ἔχουν περιληφθεῖ ὅλες σὲ ἓνα εἰδικὸ τόμο. Μερικὲς ὅμως ἀπὸ τὶς προτάσεις ποῦ διατυπώθηκαν καὶ ποῦ ἀπέβλεπαν στὴν δημιουργία ἐνὸς ἰσχυροῦ ὁργάνου γιὰ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων, δὲν ἔγιναν δεκτές, ὅπως π.χ. ἡ ἐμμονὴ ὁρισμένων ἀντιπροσωπεῖων σὲ μιὰ ἄμεση καὶ οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν στὴ διαδικασία ἐπιτηρήσεως ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη ἢ ἡ πρότασις γιὰ ἑβδομάδα 40ωρης ἐργασίας.

Ἡ ἔκθεσις τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως μαζί μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὅπως καταρτίστηκε ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ, ἀπεστάλη στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση.⁴ Στὴ γνωμοδότησή της ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις υἱοθέτησε τὸ κείμενο τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς διατηρώντας ὅμως πολλὰς ἀπὸ τὶς προτάσεις ποῦ εἶχαν γίνεи στὴν Τριμερῆ Διάσκεψη τοῦ Στρασβούργου, ὅπως 40 ὥρες ἐργασίης ἑβδομάδας, ποῦ ὅμως δὲν ἐμφανίζονται τελικὰ στὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.⁵

Τὸ τελικὸ κείμενο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ψη-

φίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1961 καὶ δόθηκε ἀμέσως γιὰ ὑπογραφὴ καὶ ἐπικύρωσι στὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης εἶναι κλειστὴ σύμβαση, ποῦ μόνο κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐπικυρώσουν καὶ νὰ γίνουν μέλη της.

Οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Χάρτη, ὅπως φάνηκε, κράτησαν σχεδὸν 10 χρόνια. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπογραμμίζει τὶς δυσκολίες ποῦ ἀντιμετωπίσθηκαν κατὰ τὴ σύνταξή του καὶ ἰδιαίτερα τὶς ἐπιφυλάξεις πολλῶν κυβερνήσεων νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν εὐθύνῃ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τῶν ὁποῖα θεωροῦσαν ἀπραγματοποιήτα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίσθηκαν ἦταν ὅπωςδῆποτε ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπιπέδου κυβερνητικῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ποῦ θὰ περιλάμβαναν οἱ διατάξεις τῆς συμβάσεως πρᾶγμα τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαν τὰ κράτη νὰ δεχθοῦν. Τὸ θέμα αὐτὸ ἦταν ἰδιαίτερα λεπτὸ γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχαν σημαντικὲς διαφορές, τόσο στὸ βαθμὸ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὅσο καὶ στὶς δυνατότητες ποῦ διέθεταν νὰ ἐφαρμοῦσουν μιὰ κοινωνικὴ πολιτικὴ. Ἔτσι ἡ υἱοθέτησις μερικῶν ἀπὸ τὶς προοδευτικὲς εἰσηγήσεις, ποῦ ἔγιναν μέσα στὰ πλαίσια τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως, δὲν θὰ φαινόταν ρεαλιστικὴ καὶ πραγματοποιήσιμη. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν στὴν ἐκτίμησι καὶ ἀνάλυσή τοῦ περιεχομένου ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Τελικὰ, ὁ Χάρτης ἀκολούθησε ἓνα μέσο δρόμο περιλαμβάνοντας γενικὰ παραδεκτὰς ἀρχὲς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει πὼς σταδιακὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀρχῶν καὶ διατάξεων ποῦ περιλαμβάνει δὲν θὰ μπορούσε νὰ διευρυνθεῖ, ὅπως τελικὰ συνέβη ἀργότερα μὲ τὴν ἐρμηνεία ποῦ ἔδωσαν στὶς διάφορες διατάξεις τοῦ Χάρτη οἱ ἐπιτροπὲς ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς του.

ἡ δομὴ τοῦ Χάρτη

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης μῆκε σὲ ἐφαρμογὴ στὶς 26 Φεβρουαρίου 1965, βάσει τῆς παρ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 35 τοῦ κειμένου του: «Ὁ Χάρτης αὐτὸς θὰ θεθεῖ σὲ ἰσχὺ δεκατρεῖς μέρεις ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τῆς πέμπτης ἐπικυρώσεως ἢ ἐγκρίσεως.» Οἱ πέντε πρῶτες χῶρες ποῦ ἐπικύρωσαν τὸν Χάρτη ἦταν τὸ Ἠνωμένο Βασίλειο, ἡ Νορβηγία, ἡ Σουηδία, ἡ Ἰρλανδία καὶ ἡ Δυτικὴ Γερμανία. Ἀργότερα ἐπικύρωσαν τὸν Χάρτη καὶ οἱ ἐξῆς χῶρες: Δανία, Ἰταλία, Κύπρος, Αὐστρία, Γαλλία καὶ ἡ Ἰσπανδία, ἀνεβάζοντας ἔτσι τὸν ἀριθμὸ τῶν κρατῶν-μελῶν σὲ 11.

Ὁ Χάρτης χωρίζεται στὰ ἐξῆς μέρη: Τὸ προοίμιον, τὰ πέντε μέρη καὶ τὸ παράρτημα.

1. Document 536.

2. Recommendation 104 (1956).

3. Ἀπόφασις ἀρ. (56) 25.

4. Document 975.

5. Ἀπόφασις ἀρ. (60) 32.

Τὸ Προοίμιον προσδιορίζει σὲ γενικὲς γραμμὲς τοὺς στόχους τῆς συμβάσεως, δηλαδὴ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων χωρὶς διακρίσεις καὶ τὴν ἐπιδίωξη τῆς εὐημερίας δυνάμει συμβαλλομένων μερῶν. Ἡ σημασία τοῦ προοιμίου εἶναι μεγάλη γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Χάρτη, γιατί ἀποτελεῖ τοὺς γενικοὺς κανόνες κοινωνικῆς πολιτικῆς μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γίνεταί ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐπὶ μέρους διατάξεων.

Τὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει 19 ἀρχὲς ποὺ καθορίζουν τὰ δικαιώματα ποὺ προστατεύει ὁ Χάρτης. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀναφέρονται πρὸ ἀναλυτικὰ στὸ δεύτερο μέρος, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου τὰ κράτη-μέλη ὀφείλουν νὰ ἐφαρμόσουν. Τὸ κύριο πρόβλημα ἐδῶ εἶναι ἂν οἱ ἀρχὲς ποὺ ἀναφέρονται στὸ πρῶτο μέρος ἔχουν δεσμευτικὸ χαρακτήρα ἢ ἂν ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἐπέκταση τοῦ προοιμίου χωρὶς νὰ δεσμεύουν ἔτσι τὰ κράτη-μέλη. Φαίνεται ὅμως πὺς οἱ διατάξεις τοῦ πρώτου αὐτοῦ μέρους ἀποτελοῦν βασικοὺς κανόνες τοῦ Χάρτη καὶ ἔχουν ἔτσι ὑποχρεωτικὸν χαρακτήρα. Κι αὐτό, γιατί οἱ συμβαλλόμενες χώρες δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πάρουν νομοθετικὰ ἢ διοικητικὰ μέτρα ποὺ ἀντιτίθενται στὴ γενικότερη πολιτικὴ τοῦ Χάρτη, ὅπως ἐμφανίζεται στὸ πρῶτο μέρος.¹ Τὸ ἄρθρο 20 παράλληλα προβλέπει πὺς πρωταρχικὴ ὑποχρέωση κάθε συμβαλλομένου μέρους εἶναι ἡ ἀναγνώριση τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Χάρτη σὰν μίαν ἐξαγγελίαν σκοπῶν τοὺς ὁποίους τὰ κράτη-μέλη θὰ ἀκολουθήσουν μὲ ὅλα τὰ ἀρμόζοντα μέσα ποὺ αὐτὸ διαθέτουν. Ἐπίσης τὸ ἄρθρο 31 προσδιορίζει ὅτι, ὅταν ἱκανοποιηθῶν τὰ δικαιώματα καὶ πραγματοποιηθῶν ἀποτελεσματικὰ οἱ ἀρχὲς τοῦ πρώτου μέρους ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἄσκηση τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὅπως προβλέπεται ἀπὸ τὸ δεύτερο μέρος, δὲν θὰ μποροῦν νὰ ὑπὸκεινται σὲ καμιά ἀπαγόρευση ἢ περιορισμὸ ποὺ δὲν καθορίζεται στὰ τμήματα αὐτά, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν προστασία τῆς δημόσιας ἀσφάλειας κτλ. τοῦ ἁρθρου 31 τοῦ Χάρτη.

Ὁ χαρακτήρας λοιπὸν τοῦ πρώτου μέρους εἶναι δυναμικὸς, γιατί καθορίζει μίαν σειρά στόχων ποὺ τὰ κράτη-μέλη εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἀναγνωρίσουν σὰν τὸν ἄξονα τῆς κοινωνικῆς τους πολιτικῆς. Ἡ σημασία τοῦ μέρους αὐτοῦ ἴσως νὰ μειώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χάρτης δὲν προσδιορίζει χρονικὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποία ἡ πολιτικὴ αὐτὴ πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἡ δυναμικὴ φύση ὅμως τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων δύσκολα μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ χρονικὰ. Ἀντίθετα, τὰ δικαιώματα αὐτὰ πρέπει συνεχῶς νὰ ἐξελλίσσονται καὶ νὰ ἐπεκτείνονται ἀνάλογα μὲ τὶς κοινωνικὲς ἀνάγκες κάθε τύπου.

Ἡ σημασία τῶν διατάξεων τοῦ πρώτου μέρους

εἶναι μεγάλη σὲ σχέση ἐπίσης μὲ μίαν ἄλλη προϋπόθεση τοῦ Χάρτη. Στὴν προσπάθειά του νὰ ἀποτελέσει ἓνα πραγματικὸν σύστημα κοινωνικῆς πολιτικῆς, τὸ κείμενο τοῦ Χάρτη δὲν ὑποχρεώνει τὶς συμβαλλόμενες χώρες νὰ ἐπικυρώσουν ὅλα τὰ δικαιώματα ποὺ περιλαμβάνει, ἀλλὰ μόνον μερικὰ. Ἔτσι κάθε χώρα εἶναι ἐλεύθερη βάσει τοῦ ἁρθρου 20 νὰ ἀναγνωρίσει τὰ δικαιώματα αὐτὰ σταδιακὰ, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς τῆς ἀναπτύξεως τὸ ἐπιτρέπει. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν 72 διατάξεων, μίᾳ χώρα μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἓνα κατώτατο ὅρ: ο 10 ἄρθρων ἢ 45 ἀριθμημένων διατάξεων. Πέντε ἄρθρα ὅμως τοῦ δευτέρου μέρους εἶναι ὑποχρεωτικά. Τὸ σύστημα αὐτὸ ὁποσδήποτε ἐξασθενεῖ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργεῖται ἐδῶ εἶναι κατὰ πόσον μίᾳ χώρα ποὺ ἔχει ἐπικυρώσει ἓναν ὀρισμένο ἀριθμὸ διατάξεων μπορεῖ νὰ ὑπαναχωρήσει ἢ σὲ ὅλες ἢ σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὰς. Μιᾶ τέτοια ἐνέργεια δὲν ἔχει γίνεαι ἀκόμα, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀντικανονικὴ λόγω τῆς δυναμικῆς φύσεως τοῦ Χάρτη ποὺ ἐπιβάλλει συνεχὴ καὶ διαρκὴ πρόοδο. Διαφορετικὴ θὰ εἶναι ὅμως ἡ περίπτωση ποὺ μίᾳ χώρα ἐπικαλεῖται τὶς πρόνοιες τῶν ἁρθρῶν 30 καὶ 31 τοῦ Χάρτη, ποὺ ἀναφέρονται στὴν περίπτωση παρεκκλίσεων καὶ περιορισμῶν ἀπὸ τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη γιὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφάλειας καὶ δημοσίας τάξεως ἢ τοῦ ἁρθρου 37 ποὺ μιλά γιὰ τὴν καταγγελία τῆς συμβάσεως ὕστερα ἀπὸ 5 χρόνια καὶ μὲ προειδοποίηση 6 μηνῶν. Στὸ σημεῖο αὐτό, τὸ πρῶτο μέρος τοῦ Χάρτη διαδραματίζει ἓνα ἀξιόλογο ρόλο, γιατί περιορίζει τὶς ἀδυναμίες αὐτῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὑπογραμμίζοντας τὴν ἐσωτερικὴ φύση καὶ ἐνότητα τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων καὶ ἁρχῶν ποὺ εἰσάγει ὁ Χάρτης καὶ ποὺ τὰ κράτη-μέλη πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουν σὰν γενικὴ τους πολιτικὴ ἀκόμα καὶ στὶς περιπτώσεις τῶν ἁρθρῶν 30 καὶ 31.

Τὸ δεύτερο μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ 19 ἄρθρα ποὺ περιλαμβάνουν τὰ 19 δικαιώματα ποὺ προστατεύει ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ δικαίωμα ἐργασίας (ἄρθρο 1).
2. Τὸ δικαίωμα καλῶν συνθηκῶν ἐργασίας (ἄρθρο 2).
3. Τὸ δικαίωμα ἀσφαλῶν καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐργασίας (ἄρθρο 3).
4. Τὸ δικαίωμα ἱκανοποιητικῶν ἀποδοχῶν (ἄρθρο 4).
5. Τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι (ἄρθρο 5).
6. Τὸ δικαίωμα συλλογικῶν διαπραγματεύσεων (ἄρθρο 6).
7. Τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῶν νεαρῶν προσώπων (ἄρθρο 7).
8. Τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν (ἄρθρο 8).
9. Τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ (ἄρθρο 9).
10. Τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως (ἄρθρο 10).
11. Τὸ δικαίωμα προστασίας τῆς υγείας (ἄρθρο 11).
12. Τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως (ἄρθρο 12).
13. Τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἱατρικῆς περίθαλψως (ἄρθρο 13).
14. Τὸ δικαίωμα ὠφελείας κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν (ἄρθρο 14).

1. Peter Papadatos, «The European Social Charter», *Journal of the International Commission of Jurists*, Winter 1966, Vol. VII, No 2, p. 222.

15. Τὸ δικαίωμα τῶν σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνθρώπων προσώπων γιὰ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση καὶ ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποκατάσταση (ἄρθρο 15).
16. Τὸ δικαίωμα τῆς οἰκογενείας γιὰ οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ νομικὴ προστασία (ἄρθρο 16).
17. Τὸ δικαίωμα τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ γιὰ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ προστασία (ἄρθρο 17).
18. Τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως ἐπικερδοῦς ἐπαγγέλματος στὶς ἄλλες συμβαλλόμενες χώρες (ἄρθρο 18).
19. Τὸ δικαίωμα τῶν μεταναστῶν ἐργατῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τους γιὰ προστασία καὶ βοήθεια (ἄρθρο 19).

Κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δικαιώματα αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται σὲ παραγράφους ποὺ προσδιορίζουν εἰδικότερα τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ κάθε ἄρθρο. Π.χ. τὸ ἄρθρο 13 ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱατρικὴ καὶ κοινωνικὴ περίθαλψη περιλαμβάνει στὴν πρώτη παράγραφο διατάξεις γιὰ τὴν παροχὴ κοινωνικῆς καὶ ἱατρικῆς βοήθειας σὲ πρόσωπα ποὺ ἔχουν ἀνάγκη· στὴ δεύτερη παράγραφο προσδιορίζει πὼς ἡ παροχὴ τῆς βοήθειας αὐτῆς πρέπει νὰ γίνεται χωρὶς συνέπειες γιὰ τὰ πρόσωπα αὐτά· στὴν τρίτη παράγραφο προβλέπεται ἡ παροχὴ συμβουλῆς καὶ προσωπικῆς βοήθειας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καταστάσεων ἀνάγκης καὶ στὴν τέταρτη παράγραφο ἀναφέρεται ὅτι πρέπει νὰ τυγχάνουν ἴσης μεταχειρίσεως ἐπίσης οἱ ὑπῆκοοι τῶν ἄλλων συμβαλλόμενων μερῶν.

Τὰ δικαιώματα ποὺ προστατεύει ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης μποροῦν ἀπὸ ἀπόψεως περιχομένου νὰ καταταχθοῦν στὶς ἀκόλουθες κατηγορίες: Πρῶτο, σὲ δικαιώματα ποὺ ἀφοροῦν τὶς συνθῆκες ἐργασίας (ἄρθρα 1,2,3,4). Δεύτερο, σὲ δικαιώματα σχετικὰ μὲ συνδικαλιστικὲς ἐλευθερίες (ἄρθρα 5,6).

Τρίτο, σὲ δικαιώματα σχετικὰ μὲ τὴν προστασία τῶν παιδιῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῆς οἰκογένειας (ἄρθρα 7,8,16,17). Τέταρτο, σὲ δικαιώματα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ἐκπαίδευσως καὶ ἀποκαταστάσεως (ἄρθρα 9,10,15). Πέμπτο, σὲ δικαιώματα κοινωνικῆς ἀσφάλειας καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας (ἄρθρα 12,13,14), καὶ προστασίας τῆς υγείας (ἄρθρο 11) καὶ ἕκτο, σὲ δικαιώματα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν (ἄρθρα 18, 19). Εἶναι φανερό πὼς ὁ Χάρτης περιέχει διατάξεις καὶ ἄρθρα ποὺ καλύπτουν τοὺς κυριότερους τομεῖς καὶ θέματα μὴς σύγχρονης κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν τομεῖς ποὺ δὲν καλύπτονται ἀπὸ τὶς διατάξεις του, ὅπως ἡ κοινωνικὴ προστασία τῶν ἡλικιωμένων, ἡ πάλι ἄλλα θέματα τὰ ὁποῖα ἐνῶ εἶχαν προταθεῖ, ὅπως ἀναφέρθηκε πιὸ πάνω, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τοῦ Χάρτη, ἐν τούτοις δὲν περιλήφθηκαν στὸ τελικὸ κείμενο τοῦ Χάρτη, ὅπως ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων στὴ διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ συμμετοχὴ τους στὰ κέρδη μὴς εταιρείας, θέματα ποὺ ἀφοροῦν προβλήματα στεγασσεως, προστασίας τοῦ μισθοῦ ἀπὸ κυκλικὴ ἀνεργία, νομισματικὲς διακυμάνσεις κτλ.

Οἱ ἀρχὲς καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ προβλέπει ὁ Χάρτης ἐπηρεάζουν ἅμεσα τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖ μιὰ χώρα. Τὸ ἄρθρο 1 π.χ. προβλέπει τὴν ἐπιδίωξη καὶ διατήρηση ἐνὸς ὑψηλοῦ καὶ σταθεροῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως μὲ στόχο τὴν ἐπίτευξη πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ τὸ ἄρθρο 4 ἀναφέρεται στὴ δικαίη ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐργαζομένων. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἀναποκριθεῖ στὶς ὑποχρεώσεις του, πρέπει νὰ ἀκολουθήσει μιὰ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ποὺ νὰ δημιουργεῖ εὐκαιρίες πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ τὰ ἄρθρα 9 (δικαίωμα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ) καὶ 10 (δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως) ἀπαιτοῦν στὶς περισσότερες περιπτώσεις τὴν ἐγκαθίδρυση νέων ὑπηρεσιῶν στὰ ὑπουργεῖα παιδείας, τὴ δημιουργία νέων ἰδρυμάτων, κέντρων ἐκπαίδευσως κτλ.

Τὰ διάφορα ἄρθρα καὶ δικαιώματα ποὺ περιλαμβάνει ὁ Χάρτης διαφέρουν μεταξύ τους ἀπὸ ἀπόψεως ἀκρίβειας καὶ περιεχομένου. Ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 1 (λογικὲς ἡμερήσιες καὶ ἐβδομαδιαίες ἐργασίμες ὥρες) καὶ τοῦ ἄρθρου 4, παράγραφος 4 (λογικὸς χρόνος προεידιοποιήσεως γιὰ τὴ λήξῃ τῆς ἀπασχολήσεως) εἶναι ἀόριστη καὶ ἀπαιτεῖ συστηματικὴ ἐρμηνεία. Ἀντίθετα, ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 3 (ἐτήσιες διακοπὲς τουλάχιστον 2 ἐβδομάδων μετὰ ἀποδοχῶν) καὶ τοῦ ἄρθρου 7, παράγραφος 1 (ἀπαγόρευση ἐργασίας σὲ παιδιὰ κάτω τῶν 15 ἐτῶν) εἶναι πολὺ ἀκριβῆς. Τὸ ἄρθρο 4, παράγραφος 3 (ἰσότης μισθοῦ μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα, ὅχι μόνο στὴν ἐρμηνεία ἀλλὰ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ του, λόγῳ τοῦ ὅτι, σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις, οἱ ἀρχὲς ποὺ περιλαμβάνει τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχουν τηρηθεῖ.

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ Χάρτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 20 ποὺ ἀναφέρεται στὴ μερικὴ ἀποδοχὴ διατάξεων τοῦ Χάρτη (βλ. ἀνωτέρω), ἐνῶ τὸ τέταρτο μέρος προβλέπεται ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔχουν προβλεφθεῖ τὰ ἐξῆς τέσσερα ὄργανα:

1. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀνεξαρτήτων Ἐμπειρογνομῶνων
2. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ
3. Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση
4. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν

Βάσει τοῦ ἄρθρου 21 κάθε συμβαλλόμενο μέρος ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλει κάθε δύο χρόνια στὸν Γενικὸ Γραμματεῖα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης μιὰν ἐκθεση πάνω στὰ μέτρα ποὺ πῆρε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη ποὺ ἔχει ἐπικυρώσει. Τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται ἐπίσης, βάσει τοῦ ἄρθρου 22, νὰ ἀποστείλουν σὲ κατάλληλα χρονικὰ διαστήματα, καὶ ἐφόσον ζητηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης,

ἐκθέσεις πάνω στις διατάξεις τοῦ δευτέρου μέ-
ρους τις ὁποῖες δὲν ἔχουν ἐπικυρώσει.

Οἱ διετείς κυβερνητικές ἐκθέσεις, βασισμένες
σ' ἓνα ἐρωτηματολόγιο ἐγκεκρυμένο ἀπὸ τὴν
Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν, ὑποβάλλονται στὸν
Γενικὸ Γραμματέα πού τις στέλνει σὲ συνέχεια
στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀνεξαρτήτων Ἐμπειρογνο-
μόνων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 7
μέλη ἐκλεγμένα βάσει τῆς ιδιότητάς τους σὰν
εἰδικὸν στὸν κοινωνικὸ τομέα ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ
τῶν Ὑπουργῶν, καὶ ἀπὸ ἓνα ἀντιπρόσωπο τοῦ
ΔΟΕ πού παίρνει μέρος σὰν σύμβουλος.¹ Βάσει
τοῦ ἀρθροῦ 23 οἱ Κυβερνήσεις ὑποχρεοῦνται νὰ
ὑποβάλουν τις διετείς ἐκθέσεις τους στὰ ἐργατικά
συνδικάτα τῆς χώρας τους καθὼς ἐπίσης καὶ σὲ
ὀργανισμοὺς ἡ σωματεῖα ἐργοδοτῶν πού μὲ τὴ σει-
ρά τους ἔχουν τὴ δυνατότητα, ἂν θέλουν, νὰ ἀπο-
στείλουν στὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου
τῆς Εὐρώπης δικές τους παρατηρήσεις, πού θὰ τις
προωθήσει στις διάφορες ἀρμόδιες ἐπιτροπές.

Οἱ ἀνεξάρτητοι ἐμπειρογνώμονες ἐξετάζουν τις
ἐκθέσεις καὶ ἐνσωματώνουν τὰ πορίσματά τους
σ' ἓνα τόμο πού ὀνομάζεται «Συμπεράσματα» (Con-
clusions). Στὸν τόμο αὐτὸ οἱ ἐμπειρογνώμονες δια-
τυπώνουν τις κρίσεις τους πάνω στις κυβερνητι-
κές ἐκθέσεις καὶ εἰσηγοῦνται μέτρα γιὰ τὴ βελτί-
ωση τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐργατικῆς νομοθεσίας
τῶν κρατῶν-μελῶν.

Τὸ δεύτερο ὄργανο ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη
εἶναι ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἡ Ἐπιτροπὴ
αὐτὴ ἐνημερώνεται ἐπὶ τῶν Κυβερνητικῶν Ἐκ-
θέσεων καὶ τῶν Συμπερασμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς
τῶν ἐμπειρογνομόνων καὶ ὑποβάλλει τις παρα-
τηρήσεις της ὑπὸ μορφὴν ἐκθέσεως στὴν Ἐπι-
τροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ
ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους κάθε συμβαλ-
λόμενου κράτους καὶ ἐκπροσώπους ὄχι περ-
σοτέρων τῶν δύο διεθνῶν ὀργανώσεων ἐργατῶν
καὶ ἐργοδοτῶν, οἱ ὁποῖοι παρίστανται σὰν παρα-
τηρητές.²

1. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐμπειρογνομόνων κατὰ τὴν
τελευταία περίοδο ἐποπτεῖται τοῦ Χάρτη ἦταν τὰ ἑξῆς: P. Laroque, πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς (Μέλος τοῦ Γαλλικοῦ
Συμβουλίου Ἐπικρατείας), L. E. Troclet, ἀντιπρόεδρος (Κα-
θηγητὴς τοῦ Διεθνoῦς Κοινωνικοῦ Δικαίου στὸ Ἐλεύθερο
Πανεπιστήμιο τοῦ Βελγίου), G. Kojanec, εἰσηγητὴς (Καθηγη-
τὴς Ἰδιωτικοῦ Διεθνoῦς Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ρώ-
μης), B. Zanetti (Καθηγητὴς τοῦ Ἐργατικοῦ Δικαίου στὸ Πανε-
πιστήμιο τοῦ Φράμπουργκ, Ἑλβετία), Ἀνδρέας Λοῖζου (Δι-
καστὴς στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον τῆς Κύπρου), B. Bull (Πρόε-
δρος τοῦ Δικαστηρίου Ἐργατικῶν Διφορῶν τῆς Νορβηγίας)
καὶ H. Armbruster (Καθηγητὴς τοῦ Δημοσίου Δικαίου στὸ
Πανεπιστήμιο Μάγνης τῆς Δυτικῆς Γερμανίας).

2. Τοὺς ἐργοδότες ἀντιπροσωπεύει ἡ ὀργάνωση OIE
(Organisation International des Employers), καὶ τοὺς ἐργαζο-
μένους, ὑπερὰ ἀπὸ τὴν ἐνοποίηση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Συνδι-
κάτων στὴ Διάσκεψη τῆς Κοπεγχάγης τὸν Μάιο τοῦ 1974,
ἡ CES (Confédération Européenne des Syndicats).

Τὸ τρίτο ὑπεύθυνο ὄργανο γιὰ τὴν ἐπιτήρηση
τοῦ Χάρτη εἶναι ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση στὴν
ὁποία ὑποβάλλονται τὰ Συμπεράσματα τῆς Ἐπι-
τροπῆς Ἐμπειρογνομόνων καὶ ἡ ἐκθεσις τῆς Κυ-
βερνητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ Συνέλευση μελετᾷ τις
ἐκθέσεις αὐτές καὶ γνωμοδοτεῖ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ
Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν, οἱ ἀποφάσεις
τῆς ὁποίας ἔχουν δεσμευτικὸ χαρακτῆρα γιὰ τὰ
κράτη-μέλη, παίρνει τὴν τελικὴ ἀπόφαση. Ἐχει
ἐπίσης τὴ δυνατότητα νὰ ἀπευθύνει «συστάσεις»
στις Κυβερνήσεις πού δὲν συμμορφώνονται ἀπόλυτα
μὲ τις διατάξεις τοῦ Χάρτη. Ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν
ὑποβολὴ συστάσεων λαμβάνεται μὲ πλειοψηφία
τουλάχιστον 2/3 τῶν μελῶν καὶ ἐπέχει θέση κυρώ-
σεων.

Ἡ διαδικασία αὐτὴ τοῦ ἀρθροῦ 29 ἔχει ιδιαίτερη
σημασία, γιατί προσδίδει στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν
δύναμη πέρα ἀπ' αὐτὴ πού ἀπορρέει ἀπὸ τὸ Καταστα-
τικὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖο ὀρί-
ζει στὸ ἀρθρο 20 πὼς οἱ σπουδαιότερες ἀποφάσεις
τῆς ἐπιτροπῆς λαμβάνονται παμψηφεί. Ἡ Ἐπιτρο-
πὴ Ὑπουργῶν ἔχει ἐπίσης τὴν εὐχέρεια νὰ ἀπευ-
θύνει συστάσεις σὲ μιὰ ἢ περισσότερες χώρες.

Ὁ τρόπος ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινο-
νικοῦ Χάρτη εἶναι μόνο αὐτὸς πού ἀναφέρεται στὸ
τμήμα 4 τῆς συμβάσεως. Ἄλλη μορφή ἀποκλείεται
ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς συμβάσεως. Συγκεκριμένα στὸ
τμήμα 3 τοῦ παραρτήματος τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη
ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς: «Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Κοινωνικὸς
Χάρτης περιλαμβάνει νομικὲς ὑποχρεώσεις διε-
θνoῦς χαρακτῆρα, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων ὑπό-
κειται στὴν ἐπιβλεψὴν τοῦ τμήματος IV, δηλαδὴ
τῶν Ἐπιτροπῶν ἐποπτείας πού ἀναφέρθηκαν πῶ
πάνω.»

Τὸ σύστημα ἐπιτηρήσεως πού προβλέπει ὁ Χάρτης
εἶναι κατ' ἐξοχὴν διεθνές³ καὶ ἀποκλείει ὡς ἐκ του-
τὸν τὴν ἐπιβλεψὴν τῆς ἐφαρμογῆς του ἀπὸ ἐσωτερι-
κὰ δικαστήρια, ἀκόμα καὶ στις χώρες ἐκεῖνες, ὅπως
ἡ Γαλλία,⁴ ὅπου οἱ διεθνεῖς συμβάσεις καὶ τὸ διε-
θνoῦς δίκαιο ἔχουν, βάσει τοῦ Συντάγματος, ἰσχύ
ὑπέρτερη τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, ἢ ἡ Γερμανία⁵
ὅπου οἱ διεθνεῖς συνθήκες ἔχουν τὴν ἰσχύ νόμου.
Γιὰ νὰ ἐφαρμοστεῖ ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀπὸ τὰ
ἐσωτερικὰ δικαστήρια μιᾶς χώρας πρέπει τὰ δικαιώ-
ματα πού θίγει νὰ ἀποτελεῖσουν ἀντικείμενο ἐνὸς
κρατικοῦ νόμου πού θὰ προβλέπει εἰδικὴ διαδικασία
γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του. Τὸ κείμενο τῆς συμβάσεως
τοῦ Χάρτη δὲν ἀποκλείει μόνον τὴν ἐπιτήρησή του
ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ δικαστήρια μιᾶς χώρας ἀλλὰ θέτει
περιορισμοὺς καὶ σὲ μιὰ ἄλλη διεθνῇ ἐπιτήρησιν.

Ἔτσι ἀποκλείεται ἡ ἐπιτήρησις τοῦ Χάρτη μὲσω
ἄλλων διεθνῶν ὀργανισμῶν ἢ δικαστηρίων. Τὸ

3. David Pugsley, «The European Social Charter», *Annuaire de l' A.A.A. (Yearbook of the A.A.A.)* 1969, Vol. 36.

4. Ἀρθρον 55 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1958.

5. Ἀρθρον 25 τοῦ Ὁμοσπονδίου Συντάγματος.

σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη λοιπὸν ἔχει χαρακτηριστικὰ ἀποκλειστικὰ διακυβερνητικὰ καὶ ὄχι ὑπερκρατικό. Τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργεῖται εἶναι κατὰ πόσο ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐπιβλέψεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον στὴν περίπτωσιν ποὺ μιὰ χώρα, βάσει τοῦ ἄρθρου 36, παρ. 2 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνούς Δικαστηρίου, ἀναγνωρίσει σὺν ὑποχρεωτικῇ τῇ μεσολάβησιν τοῦ δικαστηρίου. Ἐδῶ θὰ ὑπερισχύσει προφανῶς ἡ διεθνὴς συνθήκη ποὺ ἔχει μεγαλύτερη βαρύτητα. Τὸ πρόβλημα περιπλέκεται ἀκόμα περισσότερο, ἂν ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Διεθνούς Δικαστηρίου ἔγινε σὲ χρόνον μεταγενέστερον τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ἰδιαίτερα ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ Χάρτη, ποὺ ὀρίζει ὅτι ὁ Χάρτης δὲν θὰ παραβιάζει τὶς διατάξεις τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἢ μιᾶς διμεροῦς ἢ πολυμεροῦς συνθήκης ποὺ ἰσχύουν ἢ θὰ ἰσχύουν καὶ οἱ ὁποῖες προσφέρουν μεγαλύτερη προστασία. Ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι, βάσει τοῦ διεθνούς δικαίου, μεγαλύτερη ἰσχύ ἔχει ἡ τελευταία συμφωνία, δηλαδὴ ἡ ἐπικύρωση τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Διεθνούς Δικαστηρίου. Ἡ παράγραφος ὅμως 6 τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνούς Δικαστηρίου ὀρίζει πὺς σὲ περίπτωση διαφωνίας, σχετικὰ μὲ τὴ διαδικασία ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ δικαστήριον, τὸ πρόβλημα θὰ ἐπιλύεται μὲ ἀπόφασιν τοῦ ἰδίου δικαστηρίου.

Θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ λεχθεῖ πὺς τὸ σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη δὲν ἀποκλείει ἐντελῶς τὴ δικαιοδοσίαν τοῦ Διεθνούς Δικαστηρίου.

Τὸ μέρος 4 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀποκλείει τὴν ἀτομικὴ προσφυγὴ σὲ δικαστήριον γιὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὴ σύμβασιν. Ὁ λόγος εἶναι μᾶλλον ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ Χάρτη εἶναι κατὰ κανὸνα γενικῆς φύσεως καὶ ἡ δικαστικὴ προστασία τους θὰ ἦταν δύσκολη.

Δὲν προβλέπεται λοιπὸν ἡ ὑπαρξὴ Δικαστηρίου κοινωνικῶν δικαιωμάτων ὅπως στὴν περίπτωσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως Προστασίας τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ἡ περίπτωση ὅμως τοῦ ἄρθρου 13 εἶναι διαφορετικὴ, γιὰτὶ ἐδῶ ὁ Χάρτης προβλεῖ πὺς τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἱατρικῆς περιθάλψεως πρέπει νὰ δημιουργεῖται κατ' ἐξέτασιν ἐννομο δικαίωμα στὰ ἄτομα ποὺ μποροῦν νὰ τὸ ὑποστηρίξουν ἐνώπιον δικαστηρίου.¹

Τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη περιλαμβάνουν διατάξεις ποὺ δίνουν τὸ δικαίωμα στὰ κράτη-μέλη νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις τους βάσει τῆς συμβάσεως (Derogations ἄρθρο 30) καὶ νὰ περιορίζουν (Restrictions ἄρθρο 31) τὴν ἐφαρμογὴ ὁρισμένων διατάξεων στὶς περιπτώσεις πολέμου ἢ ἄλλης ἐκτάκτου καταστάσεως, ποὺ ἀπειλεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἔθνους.

Στὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη προσδιορίζεται ἐπίσης πὺς σὺν περίπτωσιν παρεκκλίσεως μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ἡ ἀπειλὴ πολέμου. Οἱ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴ σύμβασιν πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς εἰδικὲς περιστάσεις ποὺ ἐπικρατοῦν σὲ συγκεκριμένη περίπτωσιν καί, ὅπωςδήποτε, δὲν πρέπει νὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ὑπόλοιπες ὑποχρεώσεις ποὺ μιὰ χώρα ἔχει ἀναλάβει σύμφωνα μὲ τὸ διεθνὲς δίκαιο.

Οἱ περιορισμοὶ ἀπαγορεύονται, ἐκτὸς ἂν ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸν νόμον καὶ εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴ λειτουργίαν μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας καὶ γιὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν ἄλλων ἀτόμων ἢ γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας, τῆς δημοσίας ὑγείας καὶ τῶν ἠθῶν. Ὁ Χάρτης στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἐπιβάλλει στὰ ἐποπτικά ὄργανα τοῦ Χάρτη νὰ διαπιστώσουν τὴν ὑπαρξὴ τῶν λόγων αὐτῶν.

Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα ἀναφέρονται στὴν ἐδαφικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη (ἄρθρο 34), στὶς τροποποιήσεις τοῦ Χάρτη (ἄρθρο 36), ποὺ ἐπιτρέπονται κατόπιν εἰσηγήσεως ἑνὸς κράτους-μέλους καὶ ἐγκρίσεως τῆς εἰσηγήσεως ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν κατόπιν σχετικῆς ἐνωμοδοτήσεως τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως. Τὸ ἄρθρο 37 ἀναφέρεται στὴν καταγγελίαν τοῦ Χάρτη ἢ ὅποια ἐν τούτοις ἀπαγορεύεται νὰ γίνῃ πρὸ τῆς παρελεύσεως πέντε χρόνων ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη.

Τὸ ἄρθρο 33 τοῦ Χάρτη ἀναφέρει στὶς Συλλογικὰς Συμβάσεις, καὶ προνοεῖ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν προστασίαν ὁρισμένων δικαιωμάτων τοῦ Χάρτη ποὺ ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις. Συγκεκριμένα ἀναφέρει ὅτι στὶς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 3 (παράγραφοι 1,2,3) 4,5,7 (παρὰγρ. 4,6,7) 10 (παρὰγρ. 1,2,3,4), καὶ ἐφόσον τὰ θέματα αὐτὰ ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις, τὸ κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει καὶ νὰ ἐξασφαλίζει τὴ σωστὴ ἐφαρμογὴ τῶν δικαιωμάτων μέσα στὶς συλλογικὰς συμβάσεις. Τὸ ἴδιο ἄρθρο 33 προβλεῖ πὺς στὶς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων ποὺ ἀναφέρθηκαν πρὶν πάντων καὶ τὰ ὁποῖα ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις, τὸ δικαίωμα θεωρεῖται ὅτι προστατεύεται ἱκανοποιητικὰ μόνον ἐφόσον οἱ συλλογικὲς συμβάσεις καλύπτουν τὴ μεγάλη πλειονοφία τῶν ἐνδιαφερομένων ὁμάδων ἐργαζομένων.² Μὲ βάση τὴ νομολογίαν τοῦ Χάρτη κρίθηκε πὺς, ἐφόσον τὸ 80% τῶν ἐνδιαφερομένων ἐργατῶν καλύπτεται μὲ συλλογικὴν σύμβασιν, τότε τὸ δικαίωμα προστατεύεται ἱκανοποιητικὰ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅμως, ἕνα ποσοστὸ 20% τῶν ἐργαζομένων μπορεῖ νὰ μὴ ἀπολαμβάνει τὰ δικαιώματα ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὸν Χάρτη καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴ θεωρηθεῖ αὐτὸ σὺν

2. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπεριγενομένων θεώρησε τὸ 80% σὺν ἱκανοποιητικὸ ποσοστὸ. Βλέπε: Συμπεράσματα IV, ἄρθρον 2.

1. Βλ. Συμπεράσματα I, (Conclusions) σελ. 64.

παραβίαση τῆς συμβάσεως. Συμβαίνει μάλιστα τὸ 20% αὐτὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει περισσότερη ἀνάγκη προστασίας.

Ἐνα τελευταῖο σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη ἀπὸ πλευρᾶς *rationae personae*. Ὅπως ἀναφέρεται στὸ Παράρτημα, τὰ ἄρθρα 1-17 τοῦ δευτέρου μέρους ἀφοροῦν καὶ ἁλλοδαποὺς μόνον ἂν αὐτοὶ εἶναι ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν καὶ κατοικοῦν νόμιμα ἢ ἐργάζονται κανονικὰ μέσα στὸ ἔδαφος ἐνὸς κράτους-μέλους τῆς Χώρας. Γιὰ τὰ ἄρθρα 18 καὶ 19 ὁμως, τὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη δὲν προσδιορίζει σαφῶς ἂν τὰ δικαιώματα τῶν ἄρθρων αὐτῶν ἀφοροῦν ὅλους τοὺς ἁλλοδαποὺς ἢ μόνον ἐκείνους ποὺ εἶναι ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν. Ἡ ἐρμηνεῖα ποὺ μπορεῖ νὰ δοθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεαι συνδυασμὸ μὲ τὶς παραγράφους 18 καὶ 19 τοῦ πρώτου μέρους ποὺ ἀναφέρει συγκεκριμένα πὼς «ξένοι ὑπῆκοοι θεωροῦνται οἱ ὑπῆκοοι οἰουδήποτε ἄλλου συμβαλλομένου μέρους». Ἔτσι ἀναγκαστικά, καὶ στὴν περίπτωσι 18 καὶ 19 τοῦ ἄρθρου, σὰν ἁλλοδαποὶ θὰ θεωρηθοῦν περιοριστικὰ μόνον οἱ ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν. Ἡ διάταξη μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δὲν καλύπτει καὶ δὲν προστατεύει τὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ μεταναστῶν ἐργατῶν στὴν Εὐρώπη, οἱ ὅποιοι προέρχονται βασικὰ ἀπὸ χῶρες μὴ μέλη τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὅπως ἡ Τουρκία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἑλλάδα.

ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη καὶ τὸ σύστημα ἐποπτείας

Ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀρχίζει μὲ τὴν ὑποβολὴ τῶν διετῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων στὴ Γρεμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καὶ συμπληρώνεται μὲ τὴ λήψη τῆς τελικῆς ἀποφάσεως ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ διαδικασία αὕτη ἀποτελεῖ ἕναν «κύκλο ἐλέγχου» τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Μέχρι σήμερα ἔχουν συμπληρωθεῖ τρεῖς παρόμοιοι κύκλοι ἐλέγχου, ἐνὸς ὁ τέταρτος ποὺ ἀρχισε τὸ 1976 βρίσκεται ἤδη στὸ στάδιο ὅπου οἱ διετεῖς κυβερνητικὲς ἐκθέσεις ἐξετάζονται ἀπὸ τὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ὁ πρώτος κύκλος ποὺ καλύπτει τὰ χρόνια 1965-67 συμπληρώθηκε στὶς 12 Νοεμβρίου 1971 μὲ τὴν υιοθέτηση τῆς ἀποφάσεως Ἀρ. (71) 30, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑμπειρογνομῶν εἰσηγήθηκε στὴν ἐκθεσί της «Συμπεράσματα I» νὰ γίνουν 57 συστάσεις πρὸς τὰ κράτη-μέλη γιὰ παραβιάσεις τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη. Παράλληλα διαπίστωσε πὼς 228 ὑποχρεώσεις τοῦ Χάρτη ικανοποιοῦντο ἀπόλυτα ἀπὸ τὰ μέλη, ἐνὸς οἱ πληροφορίες γιὰ 130 δὲν θεωρήθηκαν ἀρκετές, ὥστε νὰ σηματοθεῖ μὴ πλήρης ἐκτίμησις τῆς καταστάσεως.

Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάχθηκε νὰ ἀποφασίσαι ἀργότερα, περιμένοντας συμπληρωματικὲς πληροφορίες. Οἱ ἑμπειρογνώμονες προ-

χώρησαν σὲ μιὰ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων καὶ προσπάθησαν ἔτσι νὰ ἐρμηνεύσουν τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη μέσα στὰ πλαίσια τῆς δυναμικῆς ἐξελίξεως τοῦ Κοινωνικοῦ Δικαίου, χωρὶς νὰ παραβλέπουν ταυτόχρονα καὶ τὶς ἰδιαιτέρως συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦν σὲ κάθε χώρα.

Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ, ποὺ ἀποτελεῖται βασικὰ ἀπὸ δημοσίους ὑπαλλήλους, ἀκολούθησε ἀντίθετα μιὰ πολὺ πρὸ συγκρατημένη γραμμὴ ὑποστήριζοντας κατὰ κανόνα τὴν κυβερνητικὴ πολιτικὴ, καὶ προσφέροντας ἔτσι ἀντίβαρο στὴν κριτικὴ ποὺ ἄσκησε ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑμπειρογνομῶν πρὸς τὶς κυβερνήσεις. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ποὺ ἐκπροσωποῦνται στὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ εἶναι στὴν πραγματικότητά οἱ ἴδιοι ποὺ συντάσσουν τὶς κυβερνητικὲς ἐκθέσεις καὶ ἐπομένως εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ ἐπικρίνουν τὴν πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων τους. Στὸν πρώτο κύκλο ἐλέγχου λοιπὸν ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ εἰσηγήθηκε¹ νὰ μὴ γίνουν καθόλου συστάσεις στὰ κράτη-μέλη.

Ἐνὸς λοιπὸν στὴ συνέχεια ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις στὴ γνωμοδότησί της Ἀρ. 57(71) ὑποστήριξε τὴν ἀποψη τῶν ἐμπειρογνομῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τελικὰ μὲ τὴν ἀπόφασί της Ἀρ. 71(30) δὲν ἀπέστειλε συστάσεις σὲ καμιά χώρα μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι στὸν πρώτο κύκλο ἐλέγχου ἔπρεπε νὰ δεῖξει ἐπιτεία πρὸς τὰ κράτη-μέλη.

Ὁ δεύτερος κύκλος ποὺ καλύπτει τὶς χρονιὲς 1968-69 συμπληρώθηκε στὶς 29 Μαΐου 1974 μὲ τὴν ἀπόφασί Ἀρ. (74)16 τῆς Ἐπιτροπῆς Ὑπουργῶν. Τὴ φορὰ αὕτη ἡ Ἐπιτροπὴ υιοθέτησε ἕνα ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀποφάσισε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων στὶς παρατηρήσεις ποὺ ὑπέβαλαν οἱ διάφορες ἐπιτροπὲς στὶς ἐκθέσεις ποὺ συνέταξαν κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ δευτέρου κύκλου τῶν ἐργασιῶν τους. Παρ' ὅλο ποὺ καὶ πάλι ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν δὲν θέλησε νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὶς ἐξουσίες ποὺ τῆς παρέχει ὁ Χάρτης καὶ ἀκολουθῆσε ἔτσι μιὰ πολιτικὴ μετριότητας, ἐν τούτοις ἂν συγκριθεῖ ὁ πρώτος μὲ τὸν δεύτερο κύκλο ἐλέγχου μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ μιὰ αὐξησὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη μὲ τὶς ὁποῖες συμμορφώθηκαν τὰ κράτη-μέλη τῆς συμβάσεως. Ἀν μάλιστα συγκριθοῦν καὶ τὰ αποτελέσματα τοῦ τρίτου κύκλου, οἱ διατάξεις ποὺ ικανοποιοῦνται συνολικὰ ἀνέρχονται σὲ 330, ἐνὸς αὐτὲς ποὺ δὲν ικανοποιοῦνται, σὲ 67. Βεβαίως πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὸ δεύτερο καὶ στὸν τρίτο κύκλο προστεθῆσαν ἐπίσης οἱ κυβερνητικὲς ἐκθέσεις τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αὐστρίας, δύο χωρῶν ποὺ εἶχαν ἐπικυρώσει ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Χάρτη.

Ὁ τρίτος κύκλος καλύπτει τὶς χρονιὲς 1970-71 καὶ συμπληρώθηκε μὲ τὴν ἀπόφασί Ἀρ. (65)26 τῆς Ἐπιτροπῆς Ὑπουργῶν, στὶς 17 Ὀκτωβρίου 1975.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τῶν κυβερνήσεων στὶς παρατηρήσεις τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν ἐποπτείας τοῦ Χάρτη καὶ ἰδιαίτερα στὶς παρατηρήσεις τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως ποὺ περιλαμβάνονται στὴ γνωμοδότηση ἀρ. 71. Στὸ κείμενο αὐτὸ ἡ Συνέλευση ἀπαριθμεῖ μιά σειρά ἀπὸ συστάσεις ποὺ ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν πρόκειται νὰ ἀπευθύνει στὶς κυβερνήσεις-μέλη γιὰ συγκεκριμένες παραβιάσεις δικαιωμάτων τοῦ Χάρτη. Ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνεται στὴν ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως ποὺ προβλέπει ἴσες ἀμοιβές γιὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Ἐνα θέμα, στὸ ὁποῖο ἔχουν σταθερὰ ἐπιμείνει ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνομῶνων καὶ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση,¹ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθροῦ 22 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ποὺ ἀναφέρεται στὴν ὑποχρέωση κάθε κράτους-μέλους νὰ στέλνει ἐκθέσεις γιὰ τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τοῦ Χάρτη ποὺ δὲν ἔχει ἐπικυρώσει. Μέχρι στιγμῆς τὸ ἄρθρο 22 δὲν ἔχει ἐφαρμοσθεῖ. Ἡ ἐφαρμογὴ του ὅμως εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) θὰ ὑποβοηθήσει στὴ συλλογὴ πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν στοιχείων πάνω στὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, δίνοντας ἔτσι τὴ δυνατότητα στὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης νὰ διεξαγάγει συγκριτικὲς μελέτες, ποὺ θὰ τὸ βοηθήσουν ἀργότερα στὴν πολιτικὴ του γιὰ κοινωνικὴ συνεργασία στὴν Εὐρώπη. β) Ἡ γνωστοποίηση τῶν λόγων γιὰ τὴ μὴ ἐπικύρωση εἰδικῶν διατάξεων θὰ ρίξει φῶς στὶς πραγματικὲς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ κυβερνήσεις στὴν ἐφαρμογὴ πολιτικῆς καὶ θὰ βοηθήσει τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης στὴν προσπάθειά του νὰ ἐναρμονίσει τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Τὸ σύστημα ἐλέγχου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ μέσα ἀπὸ τὶς ἰδies τὶς ἀτέλειες τοῦ κειμένου τοῦ Χάρτη. Ὅπως ἤδη ἔχει λεχθεῖ, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ ἀναφέρει ἀποτελοῦν ἓνα συμβιβασμὸ στὴν προσπάθεια υπάρξεως μιάς συμβάσεως, ποὺ θὰ μπορούσαν ὅλες οἱ εὐρωπαϊκὲς χῶρες νὰ ἐπικυρώσουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν. Ἐτσι καὶ τὸ σύστημα ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη εἶναι μιά προσπάθεια ἰσορροπίας μεταξὺ μιάς νομικῆς καὶ μιάς πολιτικῆς ἀναλύσεως τῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων. Ὑπάρχουν λοιπὸν ἀπὸ τὴ μιά μεριὰ ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνομῶνων μὲ τὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὶς γενικότερες πολιτικὲς δυνάμεις μιάς χώρας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὶς ἀπόψεις τῶν κυβερνήσεων. Μέσα στὰ πλαίσια τῆς συμβάσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, οἱ δύο αὐτὲς δυνάμεις ἐμπλέκονται σὲ μιά διαδικασία λόγου καὶ ἀντιλόγου.

Τὸ σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη παρέχει τελικὰ περιορισμένα δικαιώματα συμμετοχῆς στοὺς ἀντι-

προσώπους τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν. Ἡ συμμετοχὴ τους γίνεται δύο μόνο φορὲς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ κύκλου ἐλέγχου. Ἡ πρώτη, στὰ ἀρχικὰ στάδια κατὰ τὰ ὁποῖα παρέχεται τὸ δικαίωμα στὶς ἐθνικὲς ὁργανώσεις ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν νὰ ἀποστείλουν στὴ Γραμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τὶς παρατηρήσεις τους πάνω στὶς κυβερνητικὲς ἐκθέσεις, καὶ ἡ δεύτερη, ὅταν οἱ διεθνεῖς ὁργανώσεις ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθοῦν τὶς ἐργασίες τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς σὰν παρατηρητὲς μὲ δικαίωμα συμμετοχῆς στὶς συζητήσεις, ἀλλὰ χωρὶς ψήφο.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως τοῦ 1958 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων εἶχαν προτείνει τὴν υἱοθέτηση τοῦ τριμεροῦς συστήματος ἐποπτείας ὅπως στὸν Διεθνὲ Ὅργανισμὸ Ἑργασίας. Οἱ Κυβερνήσεις ὅμως ἀντέδρασαν στὴν ἰδέα αὐτὴ ὑποστηρίζοντας πὺς μιά τέτοια ἐνέργεια θὰ ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὴ διακυβερνητικὴ δομὴ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.² Χωρὶς ὅμως τὴν ἐνέργειά συμμετοχῆς στὴν ἐποπτεία τοῦ Χάρτη τῶν κοινωνικῶν ἐταίρων, ποὺ εἶναι ἄμεσα ἐνδιαιφερόμενοι γιὰ τὰ δικαιώματα ποὺ προσταθεῖ ὁ Χάρτης, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει σωστὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ προόδου μιάς χώρας.

Μιά ἄλλη ἀτέλεια τοῦ συστήματος ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, ποὺ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἐδῶ, εἶναι ἡ μεγάλῃ χρονικὴ τῆς διάρκειας ποὺ πολλὰς φορὲς ξεπερνᾷ τὰ δύο χρόνια ἔτσι ὥστε, ὅταν ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ἐξετάζει σὰν τελικὸ ὄργανο τὴν κοινωνικὴ κατάσταση σὲ μιά χώρα, ἡ περίοδος στὴν ὁποία ἀναφέρεται νὰ εἶναι πρὸς μὴ μακρίν.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπασχόλησε ἐπανειλημμένα τὰ διάφορα ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ μάλιστα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τρίτου κύκλου ἐλέγχου πρότεινε τὴν τροποποίησιν τοῦ συστήματος ὑποβολῆς κυβερνητικῶν ἐκθέσεων ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν διατάξεων τῆς συμβάσεως σὲ κάθε κύκλο, καὶ τὴν ἐξέταση τμήματος μόνον ἄρθρων ποὺ θὰ ἐπιλέγονται καὶ κάθε φορὰ ἔτσι, ὥστε κάθε χρόνον νὰ ἐξετάζεται τὸ 1/3 τῶν διατάξεων καὶ κάθε 3 χρόνια νὰ συμπληρώνεται ὁλόκληρος ὁ ἀριθμὸς τῶν διατάξεων.³ Ἡ πρόταση αὐτὴ θὰ ἀπλούστευε ὁπωσδήποτε τὴ διαδικασία καὶ θὰ ἀνακούφιζε τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες ἀπὸ τὸ φόρτο ἐργασίας ποὺ ἔχουν, προετοιμάζοντας κάθε δύο χρόνια ἐκθεση γιὰ ὅλο τὸ Χάρτη.

Ὅταν ὅμως ἡ πρόταση αὐτὴ ὑπεβλήθη στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, αὐτὴ, ἀν καὶ ἐπικρότησε τὴν ἰδέα, ἐπέφερε ὥστόσο μιά σημαντικὴ τροποποίησιν ποὺ οὐσιαστικὰ ἀνέτρεψε τὴν πρόταση τῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ τροποποίησιν ἦταν πὺς,

2. Τριμερὲς Διάσκεψη, Στρασβούργο 1-12 Δεκεμβρίου 1958. Record of Proceedings 1958.

3. CG/Ch. Soc (74) 14 P. 4, 5.

1. Συμπεράσματα I, σ. 6 III, σ. XVIII, Doc. 3276.

παράλληλα με τις ἐκθέσεις γιὰ τὸ 1/3 τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη, κάθε κυβέρνησις θὰ εἶναι υποχρεωμένη νὰ υποβάλλει μαζί καὶ μιὰ συνοπτικὴ ἐκθεση γιὰ ὅλες τὶς διατάξεις.¹ Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅμως ἀντὶ τὴν ἀπλουστεύεται ἡ διαδικασία, περιπλέκεται ἀκόμη περισσότερο.

Ὅταν τελικὰ ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ζήτησε τὴ γνώμη τῶν Ἑμπειρογνομόνων, αὐτοὶ ὑποστήριξαν ὅτι ἡ πρότασις τῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς παραβιάζει τὴ Σύμβασιν ἡ ὁποία ἀναφέρεται συγκεκριμένα σὲ διετεῖς κυβερνητικὲς ἐκθέσεις ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν διατάξεων τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, καὶ ὅτι μιὰ συντομότερη χρονικὴ περίοδος ὄχι μόνον δὲν θὰ ἔδινε τὴν εὐκαιρίαν στὰ ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη γιὰ μιὰ συστηματικὴ καὶ σοβαρὴ ἀνάλυση, ἀλλὰ ἐπὶ πλεόν θὰ μείωνε τὴ σημασίαν τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.²

ἡ νομολογία τοῦ Χάρτη

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν 10 χρόνων τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη καὶ τῆς ἐποπτείας του ἀπὸ διάφορα ὄργανα ἐπιτηρήσεως ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὴ σύμβασιν, ἔχει συγκεκριθεῖ ἕνας ἀξιόλογος ἀριθμὸς ἀποφάσεων ποὺ ἀποτελοῦν τὴ νομολογία τοῦ Χάρτη καὶ ποὺ προσδιορίζουν καὶ ἐρμηνεύουν τὸ περιεχόμενον τῶν διατάξεων τῆς συμβάσεως. Ἡ νομολογία αὕτη ἀποτελεῖ μιὰ προσπάθεια ποὺ δὲν περιορίζεται μόνον στὴ γραμματικὴ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀλλὰ προχωρεῖ παράλληλα καὶ στὴ σύνθεσις τοῦ διεθνoῦς κοινωνικοῦ καὶ ἐργατικοῦ δικαίου.

Τὸ ὄργανο ποὺ ἔχει κατ' ἐξοχὴν συμβάλει στὴ σύνταξιν τῆς νομολογίας τοῦ Χάρτη εἶναι ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀνεξαρτήτων Ἑμπειρογνομόνων.³ Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, πρὶν ἐκφέρουν τὴ γνώμη τους πάνω σὲ ἕνα συγκεκριμένο πρόβλημα, προβαίνουν σὲ μιὰ θεωρητικὴ ἀνάλυσιν τῶν ἀντιστοιχῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη, δημιουργώντας ἔτσι τὸ ἀπαραίτητο θεωρητικὸ πλαίσιο μέσα στοῦ ὁποῖο θὰ τοποθετήσουν τὸ πρόβλημα αὐτὸ στοῦ ὁποῖο πρόκειται νὰ δώσουν ἀπάντησιν. Τὸ θεωρητικὸ αὐτὸ πλαίσιο ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυριότερη πηγὴ τῆς νομολογίας τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Πιὸ κάτω ἀναφέρονται τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς ὁγκώδους νομολογίας τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐξαντλεῖ τὸ θέμα.

Ἡ πρώτη ἐρμηνεία τοῦ περιεχομένου τοῦ Χάρτη γίνεται μὲ τὸ ἐρωτηματολόγιο βάσει τοῦ ὁποῖο οἱ κυβερνήσεις συντάσσουν κάθε δύο χρόνια τὶς ἐκθέσεις τους. Τὸ ἐρωτηματολόγιο αὐτὸ, ποὺ ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν, περιέχει μιὰ

σειρὰ ἀπὸ ἀναλυτικὲς ἐρωτήσεις γιὰ κάθε διάταξιν τοῦ Χάρτη, δίνοντας ἔτσι μιὰ σαφὴ εἰκόνα τῶν θεμάτων ποὺ περιλαμβάνει κάθε διάταξη. Ἡ δευτέρα καὶ ὁπωσδήποτε κυριότερη πηγὴ ἐρμηνείας τοῦ περιεχομένου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν ἀποφάσεων τῶν τεσσάρων ὁργάνων ἐποπτείας του. Ἀκολουθεῖ μιὰ «ἄρθρον κατ' ἄρθρον» ἀπαρίθμηση τῶν κυριωτέρων ἀποφάσεων.

Τὸ ἄρθρο 1 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα ἐργασίας. Στὴν πρώτη παράγραφον τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἀναφέρεται ὅτι τὰ κράτη-μέλη θὰ ἀναλάβουν σὰν βασικὸν τους στόχο τὴν ἐπίτευξιν καὶ διατήρησιν ἐνὸς ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως μὲ προοπτικὴ τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν.⁴ Κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν παραρτασκευαστικῶν ἐργασιῶν καὶ συγκεκριμένα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατικῶν ὁργανώσεων εἶχαν προτείνει ἀντὶ τοῦ ὅρου «ὑψηλὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως», τὸν ὅρο «τὴν ἐπίτευξιν καὶ διατήρησιν πλήρους ἀπασχολήσεως». Ἡ εἰσήγησις αὕτη ὅμως δὲν ἔγινε δεκτὴ.

Τὰ ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη ἔχουν υποστηρίξει πῶς ἡ υποχρέωσις αὕτη τοῦ πρώτου ἄρθρου εἶναι ὑποχρέωσις μέσων μάλλον παρά ἀποτελεσμάτων. Μιὰ χώρα, γιὰ νὰ ἐκληρώσει τὴν ὑποχρέωσιν αὕτη, πρέπει νὰ υἱοθετήσῃ μιὰ δυναμικὴ πολιτικὴ ἐκτιμώνας τὴν πραγματικὴν κατάστασιν μιᾶς δεδομένης στιγμῆς μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς θετικῆς καὶ συνεχoῦς πολιτικῆς. Παράλληλα πρέπει νὰ καταβάλλει προσπάθειες γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἀπασχολήσεως στὰ άτομα ποὺ ζητοῦν ἐργασίαν καὶ γιὰ τὴν κατάργησιν τῆς περιφερειακῆς ἀνεργίας.⁵ Ἡ μείωσις τῆς ἀνεργίας δὲν εἶναι πάντοτε ἐνδειξὴ προσπάθειας γιὰ τὴν ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἀντίθετα ἡ μεγάλῃ αὐξηση στοῦ ποσοστοῦ ἀνεργίας δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὰ ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη νὰ διαπιστώσουν ὅτι μιὰ χώρα σέβεται τὸ Χάρτη, ἐφόσον ἔχει καταβάλλει σοβαρὰς προσπάθειες γιὰ τὴ βελτίωσιν τῆς ἐργατικῆς ἀγορᾶς.⁶

Ἡ τελευταία διεθνὴς οἰκονομικὴ κρίσις ἐπηρέασε αἰσθητὰ τὴν κοινωνικὴν πολιτικὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, γιὰτὶ συνδύαζε πληθωρικὰς τάσεις μὲ τὴν οἰκονομικὴν ὑφεσιν. Τὰ περιοριστικὰ μέτρα ποὺ πῆραν οἱ διάφορες κυβερνήσεις γιὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὸν πληθωρισμὸν εἶχαν ἀντίκτυπον στὴν ἐργατικὴ ἀγορὰ καὶ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1973 ἄρχισε νὰ παρατηρεῖται συνεχὴς αὐξηση τῆς ἀνεργίας ἰδιαίτερα ἀνάμεσα στοὺς νέους καὶ στοὺς μετανάστες. Ἡ ἐπιτροπὴ ἑμπειρογνομόνων τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη

1. Γνωμάτευσις (opinion) 71 (75).

2. Συμπεράσματα IV.

3. H. Wiebringhaus, «La Charte Sociale Européenne», *Annuaire Français de droit International*, Vol. IX, 1968.

4. Τὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη ὁμοῦς ἐπιτρέπει τὸ Union Clause βάσει τοῦ ὁποῖο παρέχεται προτίμησις μισθώσεως στοὺς ἐργάτες ποὺ ἀνήκουν σὲ Συνδικάτα. Στὴ Μ. Βρεταννίαν ἡ πρακτικὴ αὕτη θεωρεῖται νόμιμη. Ἀντίθετα στὴ Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν τὸ Union Clause ἀπαγορεύεται, διότι περιορίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας.

5. Συμπεράσματα I, σελ. 13-14.

6. Συμπεράσματα III, σελ. 3.

παρατήρησε στὴν τελευταία τῆς ἔκθεση, γιὰ τὸν τέταρτο κύκλο ἐποπτείας τῆς εφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, πὼς τὰ περιοριστικὰ μέτρα ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τοῦ Χάρτη. Ὑποστήριξε μάλιστα πὼς οἱ Κυβερνήσεις πρέπει ἀντίθετα νὰ λάβουν μέτρα γιὰ τὴν υποστήριξη τῆς ἀπασχολήσεως ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὶς κατηγορίες ἐκείνες τὸν προσώπων πού εἶναι περισσότερο ἐκτεθειμένες στὸν κίνδυνο τῆς ἀνεργίας.¹

Ἡ παράγραφος 2 τοῦ πρώτου ἄρθρου ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα σὲ κάθε ἐργαζόμενο νὰ ἐπιλέγει ἐλεύθερα τὸ ἐπάγγελμα του. Ἡ παράγραφος αὐτὴ προστατεύει τὰ ἀντίστοιχα δικαιώματα πού προβλέπονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση 105 περὶ καταργήσεως καταναγκαστικῆς ἐργασίας τοῦ 1957 τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἑργασίας. Ἡ ὑποχρέωση πού προβλέπεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει δύο ἀποψεις: πρῶτον τὴν ἀπαγόρευση τῆς καταναγκαστικῆς ἐργασίας καὶ δεῦτερον τὴν κατάργηση τὸν διακρίσεων στὴν ἐργασία. Ἀναφορικὰ μὲ τὸ πρόβλημα διακρίσεων, ἡ ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομόνων ὑποστήριξε πὼς ἡ διάταξη αὐτὴ δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωση σὲ κάθε χώρα νὰ καταβάλλει προσπάθειες ὥστε ὄχι μόνον νὰ προσφέρει τὴν κατάλληλὴ παιδεία καὶ ἐκπαίδευση στοὺς ἐργαζομένους ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐξάλειψη ὅλων τὸν νομικὸν ἐμποδίων γιὰ τὴν ἄσκηση ἐνὸς ἐπαγγέλματος.² Ἐτσι, οἱ Ἐμπειρογνομόνων ἐκρίναν πὼς ἡ Ἰρλανδία δὲν ἐκπληρῶνει τὶς ὑποχρεώσεις τῆς πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ Χάρτη, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ νὰ κάνει διάκριση μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες, ὅπου ἔγγαμες γυναῖκες δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐργαστοῦν.³ Σχετικὰ μὲ τὴν καταναγκαστικὴ ἐργασία, τὰ ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη κατέληξαν στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ ἐξαναγκασμὸς ἐνὸς ἐργάτη νὰ ἐργασεῖ, παρὰ τὴν ἐπιθυμία του καὶ χωρὶς τὴν ἐλεύθερή του βούληση, ἀντίκειται στὸ Χάρτη. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὴν περίπτωση ἐξαναγκασμοῦ ἐνὸς ἐργάτη πού, ἐνὸς ἀρχικὰ ἀποφάσισε ἐλεύθερα νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ μιὰ ἐργασία, τελικὰ δὲν θέλει νὰ παραμείνῃ σ' αὐτή. Παραβίαση αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἀποτελοῦν οἱ σχετικὲς διατάξεις Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας τῆς Δανίας, Ἰρλανδίας, Νορβηγίας, Μεγάλῃς Βρετανίας καὶ Σουηδίας, πού προβλέπουν ἀυστηρὲς ποινὲς γιὰ ναῦτες πού ἐνὸς ἀρχικὰ ἐναυτολογοῦντο σὲ ἓνα πλοιοῦ, ἀργότερα τὸ ἐγκατέλειπαν.⁴

Τὰ αὐστηρὰ αὐτὰ μέτρα θὰ ἐδικαιολογοῦντο μόνον στὶς περιπτώσεις πού κινδυνεύει ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου ἢ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑγεία τὸν ἐπιβατῶν του.

Τὸ ἄρθρο 2 τοῦ Χάρτη προστατεύει τὸ δικαίωμα καλῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ πρώτη παράγραφος ὑποχρεώνει τὰ συμβαλλόμενα μέρη νὰ προσφέρουν

λογικὲς ἡμερήσιες καὶ ἐβδομαδιαῖες ὥρες ἐργασίας, ἡ δὲ ἐργάσιμη ἐβδομάδα νὰ μειοῦται προοδευτικὰ στὸ βαθμὸ πού ἐπιτρέπει ἡ αὐξησὶ τῆς παραγωγικότητος καὶ ἄλλοι σχετικοὶ παράγοντες. Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι πολὺ γενικὴ καί, παρ' ὅλο πού κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συντάξεως τοῦ Χάρτη οἱ ἀντιπρόσωποι τὸν ἐργαζομένων στὴν τριμερὴ Διάσκεψη ἔχουν προτείνει 40 ὥρες σάν ἐβδομαδιαῖο ὥραριο ἐργασίας, ἡ πρόταση αὐτὴ δὲν ἔγινε δεκτὴ. Ἡ διάταξη αὐτὴ, ὅπως ἔχει ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιτροπὲς τοῦ Χάρτη, ἔχει δυναμικὸ χαρακτῆρα καὶ συνεπάγεται τὴν ἐννοία τῆς συνεχοῦς προόδου. Ὁ ὅρος «λογικὲς» εἶναι σχετικὸς καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὶς περιστάσεις.⁵ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπογράμμισε πὼς ὁ ὅρος αὐτὸς πρέπει νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὶς οικονομικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες πού ἐπικρατοῦν σὲ κάθε χώρα.⁶

Ἡ τρίτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ κατοχυρώνει τὸ δικαίωμα διακοπῶν δύο ἐβδομάδων τουλάχιστον μετ' ἀποδοχῶν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Χάρτης ὑπερβαίνει τὴν σύμβαση ἀρ. 52 τοῦ Διεθνoῦς Ὄργανισμοῦ Ἑργασίας περὶ διακοπῶν τοῦ 1936,⁷ ἡ ὁποία ὀρίζει ὅτι οἱ διακοπὲς δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνουν τὶς δύο ἐβδομάδες, ἐνὸς ἀντίθετα τὸ Κοινωνικὸ Πρόγραμμα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὀρίζει τὸ δικαίωμα διακοπῶν σὲ τρεῖς ἐβδομάδες.⁸ Κατὰ τὴ διάρκεια προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τοῦ Χάρτη, οἱ ἀντιπρόσωποι τὸν ἐργαζομένων στὴν Τριμερὴ Διάσκεψη ἔχουν προτείνει τρεῖς ἐβδομάδες ἐπίσης. Ἡ εἰσηγήσῃ τους ὁμως δὲν ἔγινε δεκτὴ.

Οἱ ἐπιτροπὲς ἐποπτείας θεωροῦν ὅτι δὲν παραβιάζεται ὁ Χάρτης, ἐφόσον ὑπάρχει συνεχὴς ἀσχόληση ἐνὸς ἔτους πρὶν ἀπὸ τὴν παραχώρηση τῆς πρώτης ἀδείας. Ἀντίθετα ὁμως θεωροῦν πὼς ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Χάρτη ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἓνας ἐργάτης παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος ἀδείας του γιὰ νὰ ἐργασθεῖ μὲ αὐξημένες ἀποδοχές. Ἐνα ἄλλο σημεῖο πού δὲν ἔχει ἀκόμη διευκρινισθεῖ ἀπὸ τὶς Ἐπιτροπὲς εἶναι τὸ κατὰ πόσον οἱ ἡμέρες ἀθενησίας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀδείας πρέπει νὰ συγκαταλέγονται ἢ νὰ ἐξαιροῦνται ἀπὸ αὐτὴν.⁹

Τὸ ἄρθρο 3 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα ἀσφαλῶν καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομόνων θεωρεῖ πὼς τὸ ἄρθρο αὐτὸ κατοχυρώνει τὴ γενικὰ ἀναγνωρισμένη ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, πού ἀφορᾷ ὅλους τοὺς ἐργαζομένους, μισθωτοὺς καὶ ἐλευθέρως ἐπαγγελματίες ὅλων τὸν κλάδων τῆς Οἰκονομίας.¹⁰ Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρη

5. Συμπεράσματα I, σελ. 18.

6. CG/Ch. Soc. (74) 14, p. 6.

7. N. Valticos, «The European Social Charter and International Labour Standards», *International Labour Review*, November and December 1961, Vol. LXXXIV, Nos 5-6.

8. Social Action Programme.

9. Συμπεράσματα I, σελ. 20.

10. Συμπεράσματα II, σελ. 12.

1. Συμπεράσματα IV, σελ. 7.

2. Συμπεράσματα I, σελ. 15.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 166.

4. Συμπεράσματα III, σελ. 5 CG/Ch. Soc (72), p. 9.

παράγραφος του άρθρου αυτού προβλέπει πώς κάθε χώρα έχει την υποχρέωση να συντάσσει κανονισμούς ασφαλείας και υγείας και να προνοεί για την επίβλεψη και εφαρμογή τους.

Το άρθρο 4 προστατεύει το δικαίωμα ικανοποιητικών αποδοχών. Η πρώτη παράγραφος αναγνωρίζει στους εργαζόμενους το δικαίωμα για ένα μισθό που θα εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής. Ο όρος «αξιοπρεπής» μισθός, σύμφωνα με την έρμηνεία που έχουν δώσει τα όργανα του Χάρτη, σημαίνει τον μισθό εκείνο που ικανοποιεί τις κοινωνικές, οικονομικές και πνευματικές ανάγκες του εργαζόμενου.¹ Με την έρμηνεία αυτή, το περιεχόμενο της διατάξεως του άρθρου 4 παίρνει πιά ένα χαρακτηριστικά δυναμικό που του δίνει τη δυνατότητα να εξελίσσεται, έφ' όσον οι ανάγκες αυτές αυξάνουν.

Η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου αναγνωρίζει το δικαίωμα ίσων αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών για μονάδες εργασίας της ίδιας αξίας. Στο σημείο αυτό ο Χάρτης προχωρεί πιά πέρα από τη Σύμβαση αρ. 100 του ΔΟΕ, περί ισότητας των αμοιβών γιατί υποχρεώνει τις κυβερνήσεις των χωρών που τον έχουν επικυρώσει να επεμβαίνουν και να ρυθμίζουν τις ανισότητες που ύπостανται μεταξύ ανδρών και γυναικών, ακόμη και στους τομείς εκείνους που καλύπτονται με συλλογικές συμβάσεις.² Η παράγραφος 4 αναγνωρίζει το δικαίωμα εύλογου χρονικής προθεσμίας καταγγελίας της συμβάσεως εργασίας.

Το θέμα αυτό του εργατικού δικαίου είναι πολύπλοκο και δυστυχώς ο Κοινωνικός Χάρτης δεν δίνει σαφείς και συγκεκριμένες λύσεις.

Η Επιτροπή εμπειρογνομόνων αποφάσισε να εξετάζει κάθε περίπτωση ξεχωριστά και να την κρίνει λαμβάνοντας υπ' όψη τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε Κράτος.³ Στην Ίρλανδία, όπου δεν υπάρχει νομική πρόνοια για τον καθορισμό χρονικής προθεσμίας καταγγελίας των συμβάσεων, η Επιτροπή έκρινε πώς στην περίπτωση απόλυσεων χωρίς την απαραίτητη χρονική προειδοποίηση, παραβιάζεται ο Χάρτης.⁴

Το άρθρο 5 προστατεύει το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να απέχουν από οποιαδήποτε πράξη (νομοθετική ή μή), ή οποία εμποδίζει τους εργαζόμενους και τους εργοδότες να οργανωθούν σε τοπικές, εθνικές ή διεθνείς οργανώσεις για την προστασία των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων. Η διάταξη αυτή βασίζεται πάνω στη Σύμβαση 87 του 1948 του ΔΟΕ για την ελευθερία οργανώσεως και την προστασία του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι.

Σχετική είναι και η διάταξη του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που στην πρώτη παράγραφό της αναφέρεται στο δικαίωμα ειρηνικών συνανθροίσεων καθώς και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, περιλαμβανομένου και του δικαιώματος ιδρύσεως εργατικών συνδικάτων. Αξίζει να τονισθεί εδώ ότι, ενώ η Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δίνει την εχέρεια στο κράτος να απαγορεύσει το δικαίωμα αυτό στα μέλη των δημοσίων υπηρεσιών, ο Κοινωνικός Χάρτης αντίθετα, διευρύνοντας την ατομική ελευθερία, παρέχει το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι ακόμη και στους δημοσίους υπαλλήλους. Το δικαίωμα αυτό, βάσει του άρθρου 5 του Χάρτη, μπορεί να περιοριστεί όσον αφορά τα μέλη της αστυνομίας αλλά και στις περιπτώσεις αυτές δεν αποκλείεται καθ' ολοκληρίαν.

Μόνο για τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων⁵ δεν υφίσταται η ελευθερία αυτή. Σε πολλές όμως χώρες της Δυτικής Ευρώπης άρχισε τελευταία μιá κίνηση για την προστασία του δικαιώματος αυτού ακόμα και στις ένοπλες δυνάμεις. Ήδη στην Ώλλανδία οι στρατιώτες έχουν δικαίωμα να ιδρύσουν δικά τους σωματεία για την προαγωγή συνδικαλιστικών σκοπών.

Η περίπτωση της Κύπρου, όπου οι δημόσιοι υπάλληλοι δικαιούνται να ανήκουν μόνον σε οργανώσεις που αποτελούνται αποκλειστικά από δημοσίους υπαλλήλους, θεωρήθηκε από τους Έμπειρογνομόνους ότι αντίστροφα είναι το άρθρο 5 του Χάρτη. Στην Ίρλανδία επίσης η αναγνώριση μόνο των σωματείων, που έχουν προηγουμένως καταθέσει ένα χρηματικό ποσό σαν έγγυση ή που έχουν πάνω από ένα όρισμένο αριθμό μελών, κρίθηκε ασυμβίβαστη με το Χάρτη.⁶

Το άρθρο 6 προστατεύει το δικαίωμα των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ενώ το άρθρο 5 δίνει δικαιώματα στα άτομα, το άρθρο 6 δίνει δικαιώματα στα συλλογικά σώματα.⁷ Η πρώτη παράγραφος του άρθρου αναφέρεται στην πρόωθηση των διαβουλεύσεων μεταξύ εργοδότην και εργαζομένων. Η δεύτερη παράγραφος προβλέπει τον μηχανισμό των έθελοντικών διαβουλεύσεων και την υπογραφή συλλογικών συμβάσεων με σκοπό τον διακανονισμό των όρων και των συνθηκών εργασίας. Η διάταξη αυτή μοιάζει με τη σύμβαση 98 του ΔΟΕ περί εφαρμογής των νομικών αρχών για συνδικαλιστική όργάνωση και συλλογικές διαβουλεύσεις. Η τρίτη παράγραφος επιβάλλει την αναγνώριση ενός μηχανισμού συνδιαλλαγής και έκουσας διαιτησίας για την επίλυση των εργατικών διαφορών.

Η σημαντικότερη όμως διάταξη του άρθρου αυτού

1. Συμπεράσματα I, σελ. 26.

2. Συμπεράσματα II, σελ. 17-18.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 29.

4. Συμπεράσματα II, σελ. 184.

5. Συμπεράσματα I, σελ. 31, II, σελ. 22.

6. Συμπεράσματα II, σελ. 184.

7. Kahn-Freud, «Labour Relations and International Standards», *Miscellanea Ganshof Vander Meerch*, Tome I, Bruxelles 1972.

εἶναι ἡ παράγραφος 4 ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα συλλογικῶν ἐνεργειῶν συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας τὸν ἐργαζομένον στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες, ὅπου ὑπάρχει σύγκρουση συμφερόντων. Ὁ Χάρτης δὲν προβλέπει τὸ δικαίωμα ἀπεργίας στὴν περίπτωση συγκρούσεως δικαιωμάτων. Τὸ δικαίωμα ἀπεργίας ἀναγνωρίζεται καὶ προστατεύεται διεθνῶς γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ὅμως τοποθετεῖται μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐλευθερίας τὸν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων¹ καὶ μπορεῖ νὰ περιοριστῇ στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες, ὅπου ἄλλες συλλογικὲς συμβατικές ὑποχρεώσεις τὸ ἐπιβάλλουν. Στὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη προσδιορίζεται ἐπίσης ὅτι κάθε κράτος-μέλος δικαιούται νὰ ρυθμίσει τὴν ἄσκηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας με νόμο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅμως ὅτι ὅποιοσδήποτε ἄλλος περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ θὰ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη προστασίας τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τῆς ἐθνικῆς ἀσφάλειας, τῆς δημόσιας ὑγείας καὶ τὸν ἡθῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων στὸ σημεῖο αὐτὸ καθορίζει πὼς κατ' ἀντιδιαστολή πρὸς τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τὸν ἐργαζομένον πρέπει νὰ ἀναγνωρῶνται καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ λόκ-ἄντ στὸν ἐργοδότη² παρ' ὅλο ποὺ αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται ρητὰ στὸ κείμενο τῆς παρ. 4 τοῦ ἄρθρου 6. Αὐτὸ εἶχε τονισθῇ ἐπίσης στὶς προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴ διεθνή ὀργάνωση ἐργοδοτῶν κατὰ τὴν τριμερῆ διάσκεψη τοῦ 1958.

Τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς σχετικῆς νομολογίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἡ ἀπεργία δὲν καταργεῖ τὴ σύμβαση ἐργασίας. Ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας μόνον στοὺς ἐργάτες ἐκεῖνους, ποὺ εἶναι μέλη ἐργατικῶν συνδικάτων, ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Χάρτη. Ἡ περίπτωση λοιπὸν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ὅπου μόνον ἐργατικά συνδικάτα μποροῦν νὰ κηρύξουν ἀπεργία, θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ ἄρθρο 6, παρ. 4.³ Ἡ παράγραφος αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ τὴ Δυτικὴ Γερμανία καὶ ὡς πρὸς ἕνα ἄλλο σημεῖο συγκεκριμένα οἱ Γερμανοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν ἔχουν δικαίωμα ἀπεργίας. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑποστηρίζει πὼς ἡ ἐργασία τὸν δημοσίον ὑπάλληλων δὲν ἀποτελεῖ συνήθη μορφή ἐργατικῆς σχέσεως ἀλλὰ λειτουργημάτων τῆς πολιτείας· γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ οἱ ἀρμοδιότητες καὶ οἱ ὁροι ἐργασίας τους ρυθμίζονται ἀπὸ εἰδικὸ κανονισμὸ τῆς Βουλῆς. Ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στοὺς δημοσίους ὑπάλληλους ἔθα σήμαινε κίνδυνον γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὴν ἄποψη αὐτὴ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ὅμως δὲν δέχθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ὑποστηρίζοντας πὼς ἡ ἀπαγό-

ρευση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στοὺς δημοσίους ὑπάλληλους εἶναι πράξη ἀπαράδεκτη γιὰ μιὰ δημοκρατικὴ πολιτεία, ἡ ὁποία δὲν θὰ πρέπει νὰ κάνει διακρίσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς στὴν ἀνομιμὴ δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν.⁴ Ἡ μὴ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στοὺς δημοσίους ὑπάλληλους ἰσχύει καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες. Βάσει μιᾶς μελέτης τοῦ καθηγητῆ Kahn-Freud, ποὺ ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐμπειρογνομόνων τοῦ Χάρτη, οἱ εὐρωπαϊκὲς χώρες διακρίνονται σὲ τρεῖς κατηγορίες ἀνάλογα μὲ τὴ νομοθεσία ποὺ ἰσχύει ἀκριβῶς σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τὸν δημοσίον ὑπάλληλων. Πρῶτον, σ' αὐτὲς ποὺ κατ' ἀρχὴν ἀρνοῦνται τὸ δικαίωμα ἀπεργίας στοὺς δημοσίους ὑπάλληλους καὶ μερικὲς φορὲς τροποποιοῦν ἢ ἀπαγορεύουν τὸ δικαίωμα καὶ σὲ ἄλλους ὑπάλληλους τοῦ δημοσίου, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Δανία, ἡ Τουρκία. Δεύτερον, στὶς χώρες ὅπως ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία, ποὺ ἀναγνωρίζουν τὸ δικαίωμα ἀλλὰ μὲ ὁρισμένους περιορισμοὺς εἰδικότερα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐθνικὸ συμφέρον καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς συνεχίσεως τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, καὶ τέλος στὶς χώρες ποὺ ἀναγνωρίζουν ἀπόλυτα τὸ δικαίωμα αὐτὸ μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις γιὰ τὰ μέλη τῆς ἀστυνομίας καὶ τὸν ἐνόπλιον δυνάμεων, ὅπως εἶναι ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἡ Κύπρος καὶ ἡ Μάλτα.⁵

Τὸ ἄρθρο 7 ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς κυριότερες διατάξεις τοῦ Χάρτη καὶ ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα προστασίας τὸν παιδιὸν καὶ τὸν νεαρὸν προσώπων. Ἡ παράγραφος 1 προβλέπει ὅτι ἡ κατώτερη ἡλικία εἰσόδου στὴν ἐπαγγελματικὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἡλικία τὸν 15 χρόνων μὲ ὁρισμένους μόνον ἐξαιρέσεις γιὰ ἐλαφρὰ ἐργασία, ἡ ὁποία ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν μπορεῖ νὰ προκαλέσει βλάβη στὴν ὑγεία, τὸ ἥθος καὶ τὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ. Στὴ νομολογία τοῦ Χάρτη, σὺν ἐλαφρᾷ ἐργασία ἔχει χαρακτηρισθῇ ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἡ οἰκιακὴ ἐργασία.⁶ Σχετικὰ μὲ τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες κατὰ τὶς ὁποῖες νεαρὰ πρόσωπα ἐργάζονται μὲ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας τους σὲ οἰκογενειακὲς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιχειρήσεις, ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑποστήριξε πὼς ἡ σχέση ποὺ διέπει τὰ μέλη αὐτὰ τῆς οἰκογενείας δὲν εἶναι σχέση ἐργατικὴ ἀλλὰ οἰκογενειακὴ.⁷ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ἀντίθετα δὲν δέχθηκε τὴν ἄποψη αὐτὴ καὶ δήλωσε πὼς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀποκλείεται ἡ κρατικὴ ἐπόπτευση τὸν συνθηκῶν ἐργασίας ποὺ ἐπικρατοῦν στὰ οἰκογενειακὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἔτσι ἡ προστασία ποὺ προσφέρεται στὰ παιδιά εἶναι ἀνεπαρκής.

Ἡ παράγραφος 3 ἀναφέρεται στὴν ὑποχρεωτικὴ

4. Συμπεράσματα IV, σελ. 55-57.

5. Kahn-Freud, *The Right to Strike*, Strasbourg 1974, Council of Europe, Social Affairs Division, p. 8.

6. Συμπεράσματα I, σελ. 42.

7. GC/Ch. Soc. (74) 14, σελ. 6-7.

1. Lyon-Caen, *Droit Social Européen*, Dalloz 1972, p. 88.

2. Doc. CH (60) 56, Συμπεράσματα I, σελ. 38.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 38, II σελ. 29, III σελ. 36.

παιδεία. Οἱ Ἐμπειρογνώμονες ὑποστήριξαν πῶς ἡ διάταξη αὐτὴ ὑποχρεώνει τὶς κυβερνήσεις νὰ πάρουν συγκεκριμένα μέτρα καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸ ἀνώτατο ὄριο ὥρῶν ἐργασίας γιὰ νεαρὰ πρόσωπα, πρὶν καὶ μετὰ τὶς ὥρες τοῦ σχολείου.¹ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμωνων ἔκρινε πῶς ἡ Αὐστρία, ὅπου τὰ παιδιὰ μποροῦν νὰ ἐργαστοῦν ἀκόμη 3 ὥρες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σχολικὴ ἐργασία, παραβιάζει τὸν Χάρτη.²

Τὸ ἄρθρο 8 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα προστασίας τῶν ἐργαζόμενων γυναικῶν. Ἡ παράγραφος 1 τοῦ ἁρθροῦ αὐτοῦ προβλέπει τὴν παροχὴ ἀδείας τουλάχιστον 12 ἐβδομάδων μετ' ἀποδοχῶν ἢ μὲ ἄλλα εὐεργετήματα στὶς ἐργαζόμενες γυναῖκες ποὺ περιμένουν παιδί. Αὐτὸ σημαίνει πῶς κατὰ τὴ διάρκειά τῆς κηρύσεως μιὰ ἐργαζόμενη γυναῖκα ἔχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ μισθοῦ τῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅλες οἱ ἐπιτροπὲς τοῦ Χάρτη εἶναι σύμφωνες.³ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμωνων ἔκρινε πῶς ἡ Ἰταλία δὲν ἐκπληρώνει τοὺς ὁρους τοῦ ἁρθροῦ αὐτοῦ τοῦ Χάρτη, ἐπεὶδὴ τὸ ὕψος τῶν ἀποδοχῶν κηρύσεως γιὰ ὁρισμένες κατηγορίες ἐργαζόμενων γυναικῶν ἦταν πολὺ χαμηλὸ. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ Σουηδία, ὅπου μερικὲς κατηγορίες ἐργαζόμενων γυναικῶν δὲν ἀπολαμβάνουν τὸ δικαίωμα ἀδείας 12 ἐβδομάδων.⁴

Τὸ ἄρθρο 12 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως. Ἡ πρώτη παράγραφος τοῦ ἁρθροῦ αὐτοῦ υποχρεώνει κάθε κράτος-μέλος νὰ δημιουργήσει ἓνα σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως στὸ ἴδιο τουλάχιστον ἐπίπεδο μὲ αὐτὸ ποὺ προβλέπει ἡ Διεθνὴς Ἑργατικὴ Σύμβαση, ἀρ. 102.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κύπρο, οἱ Ἐμπειρογνώμονες θεωροῦν ὅτι ὑπάρχει μὲν σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, τὰ ἐπιδόματα ὅμως ποὺ παρέχονται ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶναι ικανοποιητικὰ καὶ δὲν καλύπτουν ὁρισμένες κατηγορίες ἐργαζομένων.

Ἡ παράγραφος 3 τοῦ ἁρθροῦ 12 καλεῖ τὰ συμβαλλόμενα μέρη νὰ καταβάλλουν συνεχεῖς προσπάθειες γιὰ τὴν προοδευτικὴ βελτίωση τοῦ συστήματος κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως. Ἡ διάταξη αὐτὴ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα, γιατί ὑποχρεώνει τὶς κυβερνήσεις νὰ ξεπεράσουν τὸ ἐπίπεδο ποὺ προβλέπει ἡ Σύμβαση 102 τοῦ ΔΟΕ καὶ νὰ φτάσουν ἐκεῖνο τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κώδικα Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως.⁵

Τὸ ἄρθρο 13 προστατεύει τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἱατρικῆς περιθάλψεως. Μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἐγκαταλείπεται ἡ ἀπρηχαιωμένη ἰδέα τῆς παροχῆς περιθάλψεως ὑπὸ μορφὴν ἐλεημοσύνης καὶ ἀναγνωρίζεται μὲ αὐτὸ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἱατρικὴ περιθάλψη σὺν ἔννομο καὶ ἀπαιτητὸ δικαίωμα κάθε

ἀτόμου ποὺ βρίσκεται σὲ κατάσταση ἀνάγκης. Τὰ κράτη δὲν ἔχουν ἀπλῶς τὴν ὑποχρέωση νὰ παρέχουν περιθάλψη, ἀλλὰ ὀφείλουν καὶ νὰ προστατεύουν νομικῶς τὸ δικαίωμα αὐτό.⁶ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὅμως ἐξέφρασε ἀρκετὲς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν εὐρύτερη ἐρμηνεία τοῦ ἁρθροῦ 13.⁷ Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα, γιατί ὑποχρεώνει τὰ κράτη-μέλη νὰ διατηροῦν ἓνα ἀποτελεσματικὸ σύστημα κοινωνικῆς περιθάλψεως ποὺ θὰ μποροῦσε σταδιακὰ νὰ συγχωνευθεῖ μέσα στὸ σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως.

Ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἁρθροῦ 13 ὀρίζει πῶς πρόσωπα ποὺ ἀπολαμβάνουν αὐτοῦ τοῦ εὐεργετήματος δὲν πρέπει νὰ στεροῦνται τῶν πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν τῶν δικαιωμάτων. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνώμωνων ὑποστήριξε πῶς τὰ κράτη ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τοὺς ὁρους τοῦ ἁρθροῦ αὐτοῦ ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐξαλείψουν ἀπὸ τὴ νομοθεσίαν τοὺς τὶς διατάξεις ἐκεῖνες, ποὺ κάνουν διάκριση σὲ βάρος τῶν ἀτόμων ποὺ ἀπολαμβάνουν περιθάλψεως.⁸

Τὸ ἄρθρο 17 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς προστασίας τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμωνων ὑποστήριξε πῶς ἡ διάταξη αὐτὴ συνεπάγεται τὴν ἀναγνώριση κληρονομικοῦ δικαιώματος στὰ ἐξώγαμα παιδιά. Ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἐξώγαμο δὲν ἔχει κληρονομικὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴ μητέρα του, ἐὰν ἡ μητέρα του πεθάνῃ «ἀδιάθετη»—χωρὶς διαθήκη—καὶ ἔχει γνήσια παιδιά, θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ ἀσυμβίβαστη μὲ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη.⁹

Τὸ ἄρθρο 18 ἐγγυάται τὸ δικαίωμα ἐργασίας στους ὑπηκόους τῶν ἄλλων κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὅμως δὲν ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς εἰσόδου τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ ἓνα κράτος-μέλος σ' ἓνα ἄλλο. Ἡ διάταξη αὐτὴ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα καὶ ὑποχρεώνει τὰ κράτη νὰ ἐφαρμόζουν μὲ φιλελεύθερο πνεῦμα τὰ μέτρα ὑπὲρ τῶν ξένων ἐργαζομένων.¹⁰ Οἱ Ἐπιτροπὲς ἐνοπιείας τοῦ Χάρτη τόνισαν πῶς ἡ ἀπαγόρευση ἐνὸς ξένου ἐργαζομένου νὰ ἀλλάξει ἀντικείμενο ἀπασχολήσεως ἢ ἡ συστηματικὴ ἀρνησιμὴ ἀδείας ἐργασίας σὲ ξένους ἐργάτες, ποὺ ἤδη βρίσκονται στὴ χώρα χωρὶς νὰ ἔχουν ἐξασφαλίσει τέτοια ἀδεία πρὶν εἰσελθεῖν, δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸν Χάρτη.¹¹ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑποστήριξε ἐν τούτοις πῶς πολλὲς φορὲς σκοπὸς τῶν περιορισμῶν αὐτῶν εἶναι ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἴδιου τοῦ ἐργάτη, ἰδιαίτερα σὲ ἐποχὲς οικονομικῆς κρίσεως καὶ ἀνεργίας.¹²

Τὸ ἄρθρο 19 ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα προστασίας

1. Συμπεράσματα III, σελ. 41.

2. Συμπεράσματα IV, σελ. 61.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 43, II σελ. 31.

4. Συμπεράσματα I, σελ. 50.

5. Συμπεράσματα IV, σελ. 84.

6. Συμπεράσματα I, σελ. 64.

7. GC/Ch. Soc. (74), 14, π. 7.

8. Συμπεράσματα I, σελ. 64.

9. Συμπεράσματα IV, σελ. 105.

10. Συμπεράσματα I, σελ. 59.

11. Συμπεράσματα II, σελ. 60, III σελ. 83-84.

12. CG/Ch. Soc. (74), σελ. 8-9.

καὶ βοήθειας τῶν ξένων ἐργαζομένων καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους. Οἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἐφαρμόζονται ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἀλλοδαποὺς ἐλευθέρους ἐπαγγελματίες. Θέματα ὅμως, ὅπως ἡ συνένωση οἰκογενειῶν καὶ ἡ ἀποστολὴ χρημάτων στὴν πατρίδα, δὲν καθορίζονται μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸν Χάρτη. Οἱ Ἐμπειρογνώμονες ὅμως ὑποστήριξαν σὲ μιά τους ἐκθεσὴ πὼς ἡ ἀπαγόρευσις τῆς οἰκογενειακῆς συνενώσεως δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη.¹

σύγκριση τοῦ Χάρτη μὲ ἄλλες διεθνεῖς συμβάσεις κοινωνικοῦ περιεχομένου

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀποτελεῖ τὴν πρώτη διεθνή συνθήκη προστασίας τῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Στὸν ἴδιο χῶρο ὁ Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὶς ἐξῆς ἄλλες διεθνεῖς συνθήκες: Πρῶτα μὲ τὶς πολυάριθμες συμβάσεις τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ἑργασίας, ἐπειτα μὲ τὸ Σύμφωνο τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν προστασία τῶν οικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, τοῦ 1966, καὶ τέλος μὲ τὴν κοινωνικὴ νομοθεσίαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος.

Οἱ συμβάσεις τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ἑργασίας ἔδωσαν οὐσιαστικὰ τὸ πρότυπο πάντοτε στοὺς σπηρίχτηκαν οἱ συντάκτες τοῦ Χάρτη γιὰ νὰ προσδιορίσουν τὸ μέτρο προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Ὁ Χάρτης εἶναι ὅπως-δήποτε ἓνα κείμενο πολὺ πλεονεκτικὸ ἀπὸ τὶς διάφορες συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ. Σὲ πολλὰ θέματα ἐν τοῦτοις οἱ στόχοι του εἶναι ἐνδυνάμειοι ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ ΔΟΕ. Ἄν συγκρίνουμε π.χ. τὸ ἄρθρο 2, παράγραφος 3 τοῦ Χάρτη, πὺ προσστατεῖται τὸ δικαίωμα διακοπῶν, μὲ τὴν σύμβαση ἀρ. 132 τοῦ ΔΟΕ, θὰ διαπιστώσουμε πὼς ὁ Χάρτης εἶναι πιὸ σαφής, γιὰ προσδιορίζει συγκεκριμένη χρονικὴ περίοδο διακοπῶν 2 ἐβδομάδων σάν κατώτατο ὅριο, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ σύμβαση 132 περιορίζει τὴν ἀπλὴ μνημόνευση τοῦ δικαιώματος διακοπῶν. Καὶ τὰ δύο ὅργανα ὅμως, συγκρινόμενα μὲ τὴν πρόσφατη νομοθεσίαν τῆς ΕΟΚ,² ὑστεροῦν, γιὰτὶ οἱ Κοινότητες ὄρισαν σάν κατώτατο ὅριο διακοπῶν γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους τρεῖς ἐβδομάδες. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ μὲ τὸ ἄρθρο 7, παράγραφος 7 τοῦ Χάρτη, πὺ προστατεῖται τὸ δικαίωμα διακοπῶν σὲ νεαροὺς ἐργαζόμενους κάτω τῶν 18, ὀρίζοντας σάν κατώτατο ὅριο τρεῖς ἐβδομάδες, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἀντίστοιχη σύμβαση τοῦ ΔΟΕ δὲν ὀρίζει κατώτατο ὅριο. Σὲ πολλὰ ἄλλα σημεία ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ ἐναντὶ τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ. Γενικά μὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ πὼς τὰ δικαιώματα πὺ περιλαμβάνει ὁ Χάρτης καλύπτουν περισσότερους κλάδους

ἀπασχολήσεως καὶ κατὰ συνέπειαν μεγαλύτερο ἀριθμὸ προσώπων ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀντίστοιχες συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 5 τοῦ Χάρτη (δικαίωμα ἐβδομαδιαίας ἀργίας) πὺ καλύπτει ὅλους τοὺς κλάδους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ οἱ συμβάσεις ἀρ. 14 καὶ ἀρ. 106 τοῦ ΔΟΕ προστατεῖουν τὸ δικαίωμα αὐτὸ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, παραλείποντας τὴ γεωργία. Τὸ ἴδιο ἰσχύει ἐπίσης καὶ μὲ τὶς συμβάσεις ἀρ. 81 καὶ ἀρ. 129 πὺ δὲν προβλέπουν ἐργατικὴ ἐπιθεώρηση στοὺς κλάδους τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ὀρυχείων, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἄρθρο 3, παράγραφος 2 τοῦ Χάρτη, πὺ καλύπτει ὅλους τοὺς ἐπαγγελματικούς κλάδους. Οἱ συμβάσεις ἀρ. 6, 90 καὶ 79 τοῦ ΔΟΕ, ἐπίσης, πὺ ἀφοροῦν τὴν νυχτερινὴν ἐργασία τῶν νέων, παραλείπουν τὸν κλάδο τῆς γεωργίας, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἄρθρο 7, παράγραφος 8 τοῦ Χάρτη. Στὸ θέμα τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν ἐπίσης ἡ προστασία πὺ παρέχει ὁ Χάρτης εἶναι πιὸ πλατειὰ ἀπὸ ὅ,τι στὴν ἀντίστοιχη σύμβαση ἀρ. 97 τοῦ ΔΟΕ πὺ δὲν καλύπτει τοὺς ἐλευθέρους ἐπαγγελματίες, ὅπως τὸ ἄρθρο 19, παράγραφος 1 τοῦ Χάρτη.³

Υπάρχουν ὅμως τομεῖς, ὅπου ἡ προστασία πὺ προσφέρουν οἱ συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ εἶναι πληρῆστερη ἀπὸ τὴν προστασία πὺ προσφέρει ὁ Χάρτης. Παράλληλα ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι μεγάλος⁴ καὶ καλύπτει πολὺ περισσότερα θέματα ἀπὸ ὅ,τι τὰ 19 ἄρθρα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὅπου τὰ δικαιώματα εἶναι ἴδια, ἡ προστασία τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι περισσότερο πλήρης. Μερικὰ παραδείγματα εἶναι τὰ ἐξῆς: Ἡ σύμβαση ἀρ. 1, πὺ ἀναφέρεται στὶς ὥρες ἐργασίας στὴ βιομηχανία, ὀρίζει σὲ 48 ὥρες τὴν ἐργασίαν ἐβδομάδα, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ ἄρθρο 4, παράγραφος 2 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀναφέρεται ἀπλῶς σὲ «λογικὰς» ὥρες ἐργασίας. Οἱ συμβάσεις 4, 89, καὶ 45 ἀπαγορεύουν γενικά τὴ νυχτερινὴ ἐργασία στὶς γυναῖκες, ἐνῶ τὸ ἄρθρο 8, παράγραφος 4 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη τὴν ἀπαγορεύει μόνον γιὰ τὸν κλάδο τῆς βιομηχανίας.

Ἡ βασικὴ ὅμως διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Χάρτη καὶ τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι ὅτι ὁ μὲν Χάρτης ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτῆρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη του, ἐνῶ ὁ ΔΟΕ δὲν ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτῆρα. Παράλληλα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ ἀπὸ ὅ,τι οἱ συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ, δεδομένου ὅτι ὁ Χάρτης ἀπευθύνεται σὲ κράτη τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.

Μιὰ ἄλλη οὐσώδης διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ διαδικασία ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι τριμερής, καὶ στοὺς Διοικητικὸ Σώμα τοῦ

1. Συμπεράσματα II, σελ. 69.

2. Βλ. ἀνωτέρω σημ. 8 τῆς σελ. 211.

3. N. Valticos, «The European Social Charter and International Labour Standards», *International Labour Review*, Vol. LXXXIV, Nos 5-6.

4. 140 τῶν Ἰανουαρίου τοῦ 1975.

Ἐργατισμοῦ ἐκπροσωποῦνται, ἐκτός ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις, τὰ ἐργατικά συνδικάτα καὶ οἱ ἐργοδότες.

Μέσα στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὰ νομοθετήματα ποὺ ἀφοροῦν τὰ κοινωνικά δικαιώματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἦδη, στὴν εἰσαγωγή τῆς μελέτης αὐτῆς ἀναφέρθηκαν ὀρισμένα στοιχεῖα γιὰ τὶς δραστηριότητες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς στὸν κοινωνικὸ τομέα. Ἐδῶ θὰ ὑπογραμμισθεῖ μόνον ὁ συμπληρωματικὸς ρόλος ποὺ μπορεῖ νὰ διαδραματίσει ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης στὴ νομοθεσία τῆς ΕΟΚ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τῶν θεσμῶν τῆς ΕΟΚ εἶναι ὁ ὑπερκατικός τους χαρακτήρας, ποὺ ἐπιτρέπει τὴ νομοθεσία κανόνων ποὺ εἶναι ἄμεσα ἐκτελεστοί ἀπὸ τὰ κράτη-μέλη τῆς Κοινότητος. Ὁ γεωγραφικὸς χῶρος ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς ΕΟΚ εἶναι πῶς περιορισμένος ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, γιὰτὶ μέλη τῆς Κοινότητος εἶναι πρὸς τὸ παρὸν 9 μόνον εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀπευθύνεται σὲ ὅλα τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ποὺ εἶναι δεκκοτά. Ἐτσι, οἱ ἀρχές τοῦ Χάρτη καλύπτουν ἀριθμητικὰ πολὺ μεγαλύτερο ἀριθμὸ προσώπων ἀπὸ ὅτι οἱ διατάξεις τῆς ΕΟΚ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἐν τούτοις, πὼς ἡ νομοθεσία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς εἶναι σὲ πολλὰ σημεία πολὺ πῶς τελειοποιημένη καὶ ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴ νομοθεσία τοῦ Χάρτη, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν προστασία κοινωνικῶν δικαιωμάτων ποὺ συνδέονται ἄμεσα μὲ γενικότερα οἰκονομικὰ προβλήματα, ὅπως π.χ. θέματα μισθῶν, συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων στὴ διαχείριση τῶν ἐπιχειρήσεων, κτλ. Ἐν τούτοις, σὲ ὀρισμένα θέματα ὅπως ἡ προστασία τῶν νέων, τῶν γυναικῶν, ἡ ἱατρικὴ περίθαλψη, ἡ ἀσφάλεια τῶν μητέρων κτλ., ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ τῶν νομοθετημάτων τῆς ΕΟΚ. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑποστηριχθεῖ πὼς ὑπάρχει μιὰ μορφὴ ἀλληλοσυμπληρώσεως μεταξὺ τῶν διατάξεων τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη καὶ τῆς νομοθεσίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ ἐπίσης μὲ τὸ Σύμφωνο τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν τοῦ 1966 γιὰ τὸ οἰκονομικὰ, κοινωνικά καὶ πολιτιστικά δικαιώματα τοῦ ἀτόμου. Συγκρίνοντας τὰ δύο κείμενα διαπιστώνουμε ὅτι τὸ Σύμφωνο ἐμφανίζεται σὲ πολλὰς περιπτώσεις περισσότερο σαφές ἀπὸ τὸν Χάρτη. Παρέχει ἐπίσης προστασία σὲ περισσότερα δικαιώματα, ὅπως π.χ. τὸ δικαίωμα τῆς μορφώσεως, τοῦ ἄρθρου 13, ἢ τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ποὺ ἀναφέρεται στὸ πρῶτο ἄρθρο. Σὲ ἄλλα δικαιώματα ἐπίσης ἡ προστασία ποὺ προσφέρεται εἶναι πῶς ὁλοκληρωμένη, ὅπως π.χ. ἡ προστασία τῶν μητέρων. Τὸ Σύμφωνο παρέχει τὸ δικαίωμα προστασίας πρὶν καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ¹ σὲ ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ

ὄχι μόνον στὶς ἐργαζόμενες. Τὸ Σύμφωνο εἶναι ἐπίσης πῶς σαφές ἀπὸ τὸν Χάρτη στὸ θέμα τῶν μὴ διακρίσεων σὲ βάρος τῶν ἐξογαγμένων παιδιῶν.² Σχετικά μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταρίζεσθαι, τὸ Σύμφωνο ἐγγυᾶται τὸ δικαίωμα αὐτὸ καὶ στὶς ἐνοπλεις δυνάμεις καὶ στὴν ἀστυνομία.³ Δὲν κάνει ἐπίσης καμιά διάκριση μεταξὺ ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν.

Σὲ ἄλλα θέματα ὅμως ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, προστασίας τῆς υγείας, κτλ.

Τὸ βσικὸ μειονέκτημα τοῦ Συμφώνου ὅμως εἶναι θεσμικὸ, ἐπεὶ δὲ ἀκριβῶς προβλέπει ἓνα σύστημα προοδευτικῆς πραγματοποιήσεως τῶν δικαιωμάτων ποὺ περιλαμβάνει, ἀφήνοντας ἔτσι μεγάλῃ ἐλαστικότητῃ στὴν ἐφαρμογὴ του. Τὸ ἄρθρο 2, παρ. 1 τοῦ Συμφώνου ὀρίζει ὅτι τὰ κράτη-μέλη πρέπει νὰ πάρουν μέτρα γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν «προοδευτικά» τὰ δικαιώματα ποὺ τοὺς ἀναγνωρίζονται. Τὸ σύστημα ἐποπτείας, ἐξάλλου, εἶναι πολὺπλοκο καὶ δὲν προϋποθέτει τὴν εὐχέρεια ὑποβολῆς συστάσεων στὶς κυβερνήσεις, ἀλλὰ μόνον εἰσηγήσεων γενικῆς φύσεως. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐξασθενοῦν τὴν ἰσχύ τοῦ Συμφώνου. Τὸ γεγονός πάλι ὅτι τὸ Σύμφωνο εἶναι μιὰ διεθνὴς σύμβαση, ποὺ ἀπευθύνεται στὸ πολυπληθές καὶ ἀνομοιογενές σύνολο τῶν κρατῶν-μελῶν τοῦ ΟΗΕ,⁴ δημιουργεῖ λιγότερες πιθανότητες ἐφαρμογῆς του ἀπὸ ὅτι ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης, ποὺ εἶναι μιὰ περιφερειακὴ συμφωνία καὶ ἀπευθύνεται σὲ κράτη ποὺ τὸ πολιτικο-κοινωνικὸ τους σύνολο εἶναι ὁμοιογενές.

ἀποτελέσματα καὶ συμπεράσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα μιὰ ἀξιόλογη προσφορὰ στὸ χῶρο τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, καὶ σὲ πολλὰ θέματα προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὶς συμβάσεις τοῦ Διεθνoῦς Ὑγιαντισμοῦ Ἐργασίας καὶ τῆς ἄλλης παρόμοιες τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἐν τούτοις, ὁ ρόλος τοῦ Χάρτη, παρ' ὅλο ποὺ προϋποθέτει ἐπίπονη διαδικασία ἐλέγχου τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, παραμένει στὴν οὐσία του μιὰ διακηρυχτὴ κοινωνικο-πολιτικὸν στόχων, ποὺ καλοῦνται τὰ κράτη-μέλη του νὰ ἐφαρμόσουν μακροπρόθεσμα. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ καθιστᾷ τὴν προσφορὰ τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη σημαντικὴ μέσα στὰ πλαίσια τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση. Οἱ ἀρχές τοῦ Χάρτη μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ μποροῦν ἀναμφισβήτητα νὰ βοηθήσουν στὸ συντονισμὸ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς

1. Ἄρθρον 10/2 τοῦ Συμφώνου.

2. Ἄρθρον 10/3 τοῦ Συμφώνου.

3. Ἄρθρον 8/2 τοῦ Συμφώνου.

4. CE/Soc. (73) II.

των ευρωπαϊκών κρατών. Η ύπαρξη μ'ας κοινής οικονομικής και κοινωνικής νομοθεσίας αποτελεί την αναγκαία ύποδομη γι'α την πραγματοποίηση της πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης, μ'ας Ευρώπης που πρέπει να θεμελιωθεί πάνω στα ιδανικά της κοινωνικής δημοκρατίας.

"Όπως τονίστηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια, ο Χάρτης παρουσιάζει πολλές ατέλειες, ιδιαίτερα όσον αφορά την εφαρμογή του. Οι ατέλειες αυτές όμως μπορούν να διορθωθούν. Οι κυριότερες βελτιώσεις που θα μπορούσαν ίσως να επενεχθούν είναι: (α) Η Έπιτροπή Ύπουργών θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει τις ιδιαίτερες εξουσίες που της παρέχει το κείμενο του Χάρτη και να απευθύνει συστάσεις προς τα κράτη-μέλη, όταν υπάρχουν συγκεκριμένες παραβιάσεις. Η χρήση των εξουσιών αυτών από την Έπιτροπή Ύπουργών θα αποτελούσε ένα σημαντικό μέσο εξαναγκασμού των κυβερνήσεων να συμμορφωθούν με τις αρχές του Χάρτη. β) Είναι απαραίτητη η μεγαλύτερη δημοσιότητα των εργασιών διαφόρων επιτροπών εποπτείας και έλεγχου της εφαρμογής των αρχών του Χάρτη. Οι εκθέσεις των επιτροπών αυτών καθώς επίσης και οι κυβερνητικές εκθέσεις πρέπει να δίνονται στη δημοσιότητα άμεσως, και να καταβάλλεται προσπάθεια προβολής και συζήτησής τους διαφόρων προβλημάτων. Με τον τρόπο αυτό θα ενημερώνεται πληρέστερα η κοινή γνώμη που με τη σειρά της θα ασκεί πιέσεις στις κυβερνήσεις για περαιτέρω βελτίωση της κοινωνικής τους πολιτικής. γ) Πρέπει να ενισχυθεί ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων μέσα στο σύστημα εποπτείας του Χάρτη. Η συμμετοχή τους στην κυβερνητική έπιτροπή πρέπει να γίνει πραγματικά ουσιαστική και να δοθεί σ'αυτούς το δικαίωμα ψήφου, καθώς επίσης και το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, οι οποίες πρέπει να καταχωρίζονται στις εκθέσεις της έπιτροπής.

Γι'α να θεωρηθούν και να εκτιμηθούν οι ατέλειες του Χάρτη, πρέπει να ληφθεί υπ'όψη όχι μόνο η εποχή της ιδρύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης και της συντάξεως του Κοινωνικού Χάρτη—άφου ο διακυβερνητικός χαρακτήρας του οργανισμού έθετε δογματικούς αυτοπεριορισμούς στη λειτουργία του—άλλα κυρίως η άνικανότητα των σημερινών διεθνών οργανισμών να αναπτύξουν ένα μηχανισμό γι'α την αναγκαστική εφαρμογή των αποφάσεών τους.

Η διεθνής υποχρέωση που πηγάζει από τόν Κοινωνικό Χάρτη εξασφαλίζεται τελικά μόνον με ήθικες πιέσεις πάνω στα συμβαλλόμενα μέρη, τόσο μέσα στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και έξω απ'αυτά. Η πείρα όμως και η πρακτική αποδεικνύουν πώς οι κυβερνήσεις και με την περιορισμένη ακόμη δημοσιότητα που δίδεται στο Χάρτη και τη μειωμένη συμμετοχή των εργατικών συνδικάτων στην έπιβλεψη της εφαρμογής του Χάρτη, είναι ελπίσθητες στην κριτική του τομέα αυτού και λαμ-

βάνουν σοβαρά υπ'όψη τις σχετικές γνώμες και εισηγήσεις που διατυπώνονται. Μερικές κυβερνήσεις, κάτω από την πίεση των διεργασιών αυτών, έχουν ήδη τροποποιήσει τις νομοθεσίες τους ενώ άλλες βρίσκονται στο στάδιο αναθεωρήσεώς τους. Αναφέρονται ενδεικτικά οι έξι περιπτώσεις: Η Σουηδία τροποποίησε τη νομοθεσία της, γι'α να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της παραγράφου 3 του άρθρου 7 σχετικά με το δικαίωμα εκπαιδεύσεως των νεαρών εργαζομένων. Κατά τη διάρκεια του κύκλου εποπτείας, οι Έμπεριγνώμονες απεφάνθησαν πώς ο σουηδικός νόμος γι'α την προστασία των εργατών δεν προέβλεπε τίποτα γι'α την απασχόληση των παιδιών που ανήκαν στην ηλικία της υποχρεωτικής παιδείας στις αγροτικές εργασίες.

Η Ιταλία, γι'α να εφαρμόσει το άρθρο 8, παρ. 1 του Χάρτη, ψήφισε το Δεκέμβριο του 1971 το νόμο 1204, που έγγυαται στις εργαζόμενες γυναίκες έπιδομα μητρότητας ίσο με τ'α 80% του μισθού τους. Η παλαιότερη ρύθμιση, που όριζε γι'α μερικές γυναίκες το ποσό των 4.000 λιρετών το μήνα, είχε κριθεί από την Έπιτροπή Έμπεριγνομένων άνεπαρκής.

Η Μεγάλη Βρεταννία εισήγαγε τόν τροποποιητικό νόμο γι'α τήν οικογένεια του 1969, μεταβάλλοντας τόν καθεστώς των εξωγάμων παιδιών και προστατεύοντας τ'α κληρονομικά τους δικαιώματα. Έτσι, η νομοθεσία της Άγγλίας ανταποκρίνεται σήμερα στις προϋποθέσεις του άρθρου 17 του Χάρτη.

Η Κύπρος με τόν νέο νόμο Κοινωνικών Άσφαλίσεων (νόμος 106/72) αναθεώρησε τόν ύψος των έπιδομάτων που διατίθενται μέσω των προγραμμάτων κοινωνικής ασφάλειας ανάλογα με τούς δρους του άρθρου 12 του Χάρτη, και ανταποκρίνεται τώρα στην πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού.

Η Όμοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τροποποίησε τόν νόμο γι'α την προστασία των νεαρών εργαζομένων γι'α να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του άρθρου 7, παρ. 3 και 9 του Χάρτη.

Η πιό χαρακτηριστική όμως περίπτωση είναι η απόφαση των γερμανικών αρχών να έπιτρέψουν στους μετανάστες εργάτες, που εργάζονται στη Γερμανία, έφ'όσον είναι ύπηκοοι μ'ας από τις χώρες-μέλη του Κοινωνικού Χάρτη, να φέρουν άμεσως μαζί τους και τις οικογένειές τους. Μέχρι τώρα απαιτείτο παρέλευση 3 έτών.

Σημαντικές τροποποιήσεις έγιναν επίσης από διάφορα κράτη στις νομοθετικές τους διατάξεις που άφορούν τόν άρθρο 1 παρ. 2, με τόν όποιο απαγορεύεται η καταναγκαστική εργασία. Η Μεγάλη Βρεταννία και η Δανία εισήγαγαν δύο νέους νόμους έμπορικής ναυτιλίας¹ που ανταποκρίνονται τώρα στις απαιτήσεις του Χάρτη. Παράλληλα η Κύπρος, η Νορ-

1. Merchant Shipping Act 1970 (Μ. Βρεταννία). Merchant Shipping Act 1973 (Δανία).

βηγία καὶ ἡ Σουηδία βρίσκονται στὸ στάδιο ἀναθεώρησης τῆς δικῆς τους νομοθεσίας.

Τὸ γεγονός ἐπίσης ὅτι ἡ ἀπαγόρευση ἐκμισθώσεως ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν, ποὺ ἡ Γερμανία ἐπέβαλε στὶς 23 Νοεμβρίου 1973, δὲν ἰσχύει γιὰ ὑπηκόους τῶν κρατῶν-μελῶν τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ἀποτελεῖ σημαντικὴ πρόοδο στὴν κρατικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν Χάρτη. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν πρὶν πάντω πρέπει νὰ προστεθοῦν ἐπίσης καὶ ὅλες οἱ νομοθετικὲς ἀλλαγές ποὺ κάθε χώρα ἀναγκάζεται νὰ ἐπιφέρει ἐπικυρώνοντας τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη.

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης εἶναι δημιούργημα μόλις 15 ἐτῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ σοβαρότερο κείμενο προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ὅλων τῶν τάξεων, ἰδιαίτερος δὲ τῶν ἐργαζομένων. Κάτω ἀπὸ τὶς νέες κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς συνθήκες ποὺ διαμορφώθηκαν μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, οἱ πρόνοιες τοῦ Χάρτη διανοίγουν νέους ὀρίζοντες γιὰ τὴ διασφάλιση τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ δημιουργοῦν, ἔστω καὶ θεωρητικά, τὶς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴ συνεργασία τῶν λαῶν στὸν κοινωνικὸ τομέα, ἰδιαίτερα στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρον.